

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКА ПЛОДООВОЧЕВА АСОЦІАЦІЯ

ІНСТИТУТ ОВОЧІВНИЦТВА І БАШТАННИЦТВА

**ДЕРЖАВНА ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ
ОВОЧІВНИЦТВА НА ПЕРІОД ДО 2025 РОКУ**

Селекційне, 2020

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКА ПЛОДООВОЧЕВА АСОЦІАЦІЯ

ІНСТИТУТ ОВОЧІВНИЦТВА І БАШТАННИЦТВА

**ДЕРЖАВНА ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ
ОВОЧІВНИЦТВА НА ПЕРІОД ДО 2025 РОКУ**

Селекційне, 2020

УДК 635.1-635.7:631.4

Державна цільова програма розвитку овочівництва на період до 2025 року
/ за наук. ред. Гадзала Я.М., Роїка М.В., Кондратенко П.В, Висоцького Т.М.,
Могильної О.М. Селекційне: ІОБ НААН, 2020. 62 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту овочівництва і баштанництва НААН (протокол № 9 від 16.12.2020 р.)

Рецензенти:

Шиян Д.В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства та менеджменту Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця, м. Харків;

Мозговський О.Ф. – кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-інноваційного забезпечення інституту овочівництва і баштанництва НААН, м. Харків.

У проекті Програми викладено загальну стратегію і пріоритетні напрями розвитку овочівництва і баштанництва на період до 2025 року. Визначено обсяги виробництва овочевої і баштанної продукції та обґрунтовано норми споживання овочів на одну людину. Реалізація положень проекту Програми досягається за рахунок існуючого потенціалу сільгоспвиробників овочевої і баштанної продукції, впровадження новітніх технологій вирощування культур, удосконалення фінансово-кредитної політики інфраструктури ринку та експортно-імпортних операцій.

Програма розрахована на спеціалістів аграрного сектору і переробної галузі, наукових працівників і аспірантів та студентів вищих навчальних закладів.

© Міністерство аграрної політики та продовольства України

© Національна академія аграрних наук України

© Українська плодоовочева асоціація

© Інститут овочівництва і баштанництва НААН

У розробці Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року взяли участь науковці та фахівці:

Міністерства аграрної політики та продовольства України –

Висоцький Т.М., Шупик С.М., Лопатко О.В., Мороз М.А., Паламарчук Д.В.,
Тацюра С.Ю.

Національної академії аграрних наук України –

Гадзало Я.М., Роїк М.В., Кондратенко П.В., Хареба В.В., Моргун О.В.,
Сучкова В.М., Кокойко В.В., Гуляк Н.В.

Української плодоовочевої асоціації –

Крамаренко С.В., Рибалко С.В.

Інституту овочівництва і баштанництва НААН –

Могильна О.М., Куц О.В., Рудь В.П., Вітанов О.Д., Терьохіна Л.А.,
Онищенко О.І., Мельник О.В., Щербина С.І., Зелендін Ю.Д., Парамонова Т.В.,
Урюпіна Л.М., Стовбін О.П., Яковченко О.І., Яковченко А.В., Сидора В.В.

ЗМІСТ

	Паспорт.....	5
1	Загальні положення.....	7
2	Сучасний стан розвитку галузі (визначення проблеми, на розв’язання якої спрямовано проект Програми)	7
3	Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв’язання програмним методом.....	28
4	Мета і строки реалізації проекту Програми.....	28
5	Визначення оптимального варіанта розв’язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів.....	29
6	Шляхи та організаційні заходи реалізації Програми.....	29
	Сировинні овочеві зони.....	29
	Технології вирощування.....	29
	Селекція і насінництво.....	30
	Зберігання, переробка, логістика.....	31
	Якість продукції та експорт.....	32
	Інноваційна стратегія розвитку овочівництва.....	32
	Інвестиційна стратегія розвитку овочівництва.....	33
	Організаційно-економічне забезпечення.....	33
	Заходи удосконалення роботи дрібнотоварного сектора.....	34
	Законодавчі акти.....	34
	Заходи з регулювання органічного сектору овочевого ринку.....	35
	Наукове забезпечення.....	36
7	Науковий супровід виконання Програми	36
8	Очікувані результати виконання Програми.....	49
9	Фінансове забезпечення Програми	50
10	Додатки.....	51

ПАСПОРТ
Державної цільової програми розвитку овочівництва
на період до 2025 року

1.	Підстава для розробки проекту Програми	Розпорядження про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року від 21 жовтня 2020 р. № 1333-р; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 р. № 1120 “Про схвалення Концепції розвитку овочівництва та переробної галузі” (Офіційний вісник України, 2011 р., № 87, ст. 3178); Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 травня 2013 р. № 338 “Про внесення зміни до пункту 2 розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 р. № 1120” (Офіційний вісник України, 2013 р., № 40, ст. 1428); Галузева комплексна Програма «Овочі України – 2020». Вінниця, «Нілан - ЛТД». 2016. 40 С.
2.	Замовник проекту Програми	Міністерство аграрної політики та продовольства України
3.	Координатор проекту Програми	Національна академія аграрних наук України
4.	Розробник проекту Програми	Інститут овочівництва і баштанництва НААН України
5.	Відповідальний виконавець та учасники проекту Програми	Обласні державні адміністрації Обласні управління агропромислового розвитку
6.	Мета проекту Програми	Метою проекту Програми є нарощування обсягів виробництва овочево-баштанної продукції на період до 2025 року до 15 млн т на рік, в т.ч. органічної овочевої продукції до 1,5 млн т та забезпечення споживання населенням України на рівні розвинених країн світу у кількості 186 кг овочів на одну людину на рік (у т.ч. овочів – 155 кг, баштанної продукції – 31 кг). Поряд з цим, збільшення обсягів експорту овочевої та баштанної продукції до 2,5 млн т на рік.
7.	Головні завдання	- створити правові, фінансові, організаційні умови ефективного функціонування цілісного механізму виробництва, переробки, зберігання, збуту якісної овочевої продукції; - розробити, удосконалити, впровадити зональні ресурсозберігаючі, екологічно безпечні технології вирощування нових високоврожайних вітчизняних сортів та гібридів овочевих культур; - забезпечити інноваційно-інвестиційний розвиток ринкової інфраструктури (будівництво та модернізація споруд захищеного ґрунту, сучасних овочесховищ, переробних підприємств, оптових ринків).
8.	Термін реалізації Програми	2021–2025 роки
9.	Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації заходів Програми, всього, млн гривень (у цінах відповідних років)	1900
	у тому числі:	
	- коштів державного бюджету	1791,1
	- інші джерела	109,0
10.	Очікувані результати реалізації Програми	Доведення обсягів виробництва овочевої і баштанної продукції до 15 млн тонн у 2025 році; створення додаткових робочих місць у кількості до 55 тисяч; забезпечення рентабельності виробництва овочево-баштанної продукції не нижче 35 %; доведення обсягу експорту вітчизняної овочевої продукції до 2,5 млн т; забезпечення населення України високоякісною, доступною за ціною овочевою продукцією у відповідності з медичними нормами.

1. Загальні положення

Державну цільову програму розвитку овочівництва на період до 2025 року розроблено відповідно до Законів України: «Про охорону земель» (2003); «Про державний контроль за використанням та охороною земель» (2003) та Розпоряджень Кабінету Міністрів України: Розпорядження про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року від 21 жовтня 2020 р. № 1333-р; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 р. № 1120 «Про схвалення Концепції розвитку овочівництва та переробної галузі» (Офіційний вісник України, 2011 р., № 87, ст. 3178); Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 травня 2013 р. № 338 «Про внесення зміни до пункту 2 розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 р. № 1120» (Офіційний вісник України, 2013 р., № 40, ст. 1428); Галузевої комплексної Програми «Овочі України – 2020».

2. Сучасний стан розвитку галузі (визначення проблеми, на розв'язання якої спрямовано проект Програми)

Основною проблемою, на розв'язання якої спрямовано Програму, є забезпечення населення України високоякісною овочево-баштанною продукцією до 2025 року у обсязі 15 млн т, в т.ч. 1,5 млн т органічною, виходячи з фізіологічно обґрунтованих норм споживання та зростання обсягів експорту в кількості до 2,5 млн т на рік, що стане реальним джерелом поповнення дохідної частини державного бюджету.

Овочівництво – важлива соціальна, бюджетоформуюча галузь АПК, адже у структурі вартості валової продукції рослинництва частка овоче-баштанних становить біля 20 %, а у ланцюзі постачання задіяна значна кількість працездатного населення України.

Проблемою галузі є те, що в структурі посівних площ частка овоче-баштанних культур постійно знижується і складає 2 % тоді, як зернових і зернобобових – 54,8, технічних – 30,6, кормових – 7,6 та картоплі – 5 % (рис. 1).

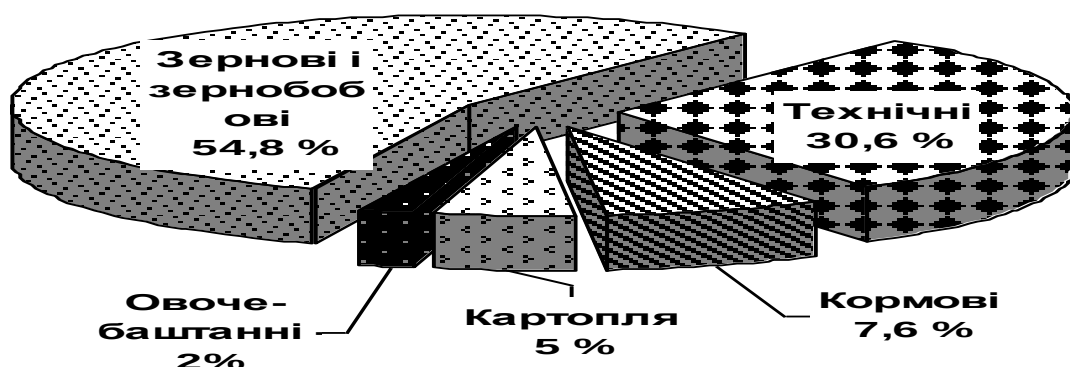

Рис. 1. Структура посівів основних сільськогосподарських культур в Україні за 2019 рік, %

За даними ВОЗ людині необхідно споживати 441г овоче-баштанної продукції на добу, або 161 кг на рік (додаток 1).

За виробництва 240,0 кг/одну людину, до споживача надходить тільки 164,7 кг. Різниця (31,9%) кг витрачається на: корм худобі (15,6%), висівання (1,1%), експорт (2,8%), втрати (11,8%) (рис. 2.)

Рис. 2. Структура розподілу овочево-баштанної продукції у 2019 р, %

Аналіз балансу попиту і пропозиції за 2000 – 2019 роки показав, що частка фонду споживання у валовому виробництві постійно знижується і на сьогодні складає 68,7%, проти 80,7% аналогічного показника у 2000 році.

Збільшується і частка імпорту. На сьогодні його обсяги становлять 129 тис. тонн., що у 4,4 разу перевищує рівень 2000 року. Значними є і втрати, їх частка у фонді виробництва становить 10,8% проти 2,9% аналогічного показника у 2000 році. За період 2000–2019 рр. фонд виробництва в розрахунку на одну особу, враховуючи кількість населення по кожному року, збільшився у 1,6 разу, а фонд споживання в розрахунку на одну особу – в 1,4 разу. Тобто, не зважаючи на ріст абсолютних показників виробництва і споживання, темп росту споживання нижчий, ніж темп росту виробництва (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз балансу овочів і баштанних продовольчих культур (включаючи консервовану та сушену продукцію в перерахунку на свіжу), (за календарний рік; тисяч тонн)

	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Виробництво	6195	7606	8873	9792	9998	9721	9940	10244
Зміна запасів (на кінець року)	201	196	-22	-213	73	-39	78	451
Імпорт	29	100	311	95	136	129	188	313
Усього ресурсів	6023	7510	9206	10100	10061	9889	10050	10136
Експорт	30	150	335	212	224	444	434	284
Витрачено на корм	728	1214	1337	1564	1548	1503	1525	1535
Витрачено на сівбу	86	90	118	110	110	109	112	111
Втрати	177	393	835	1203	1195	1050	1052	1252
Фонд споживання	5002	5663	6581	6890	6984	6783	6927	6924
у розрахунку на 1 особу, кг	101,7	120,2	143,5	160,8	163,7	159,7	163,9	164,7

Задоволення потреб населення у продовольстві, у межах його купівельної спроможності, у 2019 р., як і у попередні роки, здійснювалося, в основному, за рахунок продукції вітчизняного виробництва. У таблиці 2 представлено рівень імпортозалежності України за окремими продуктами за період 2000–2019 рр.

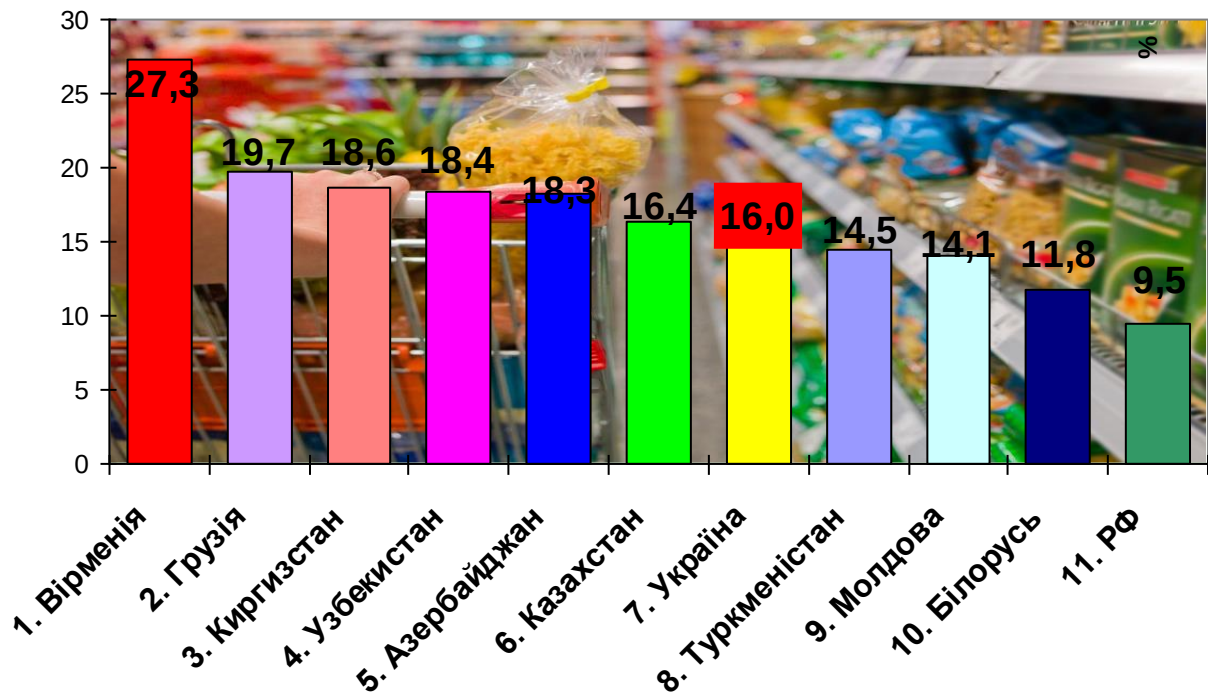
Таблиця 2

**Продовольча імпортозалежність України
за окремими продуктами за період 2000–2019 р., %**

№ з/п	Продукти харчування	2000 р.	2005 р.	2019 р.
1	Риба і рибопродукти	65,3	71,6	66,7
2	Плоди, ягоди та виноград	54,2	51,3	48,3
3	Олія рослинна всіх видів	44,4	46,9	39,8
4	Цукор	6,6	20,5	15,3
5	М'ясо і м'ясопродукти	19,2	15,9	10,4
6	Овочі та баштанні	3,7	4,7	3,8
7	Молоко і молокопродукти	4,7	2,9	2,7
8	Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на борошно)	2,0	2,6	1,7
9	Картопля	0,1	0,5	0,6
10	Яйця	1,0	0,9	0,4

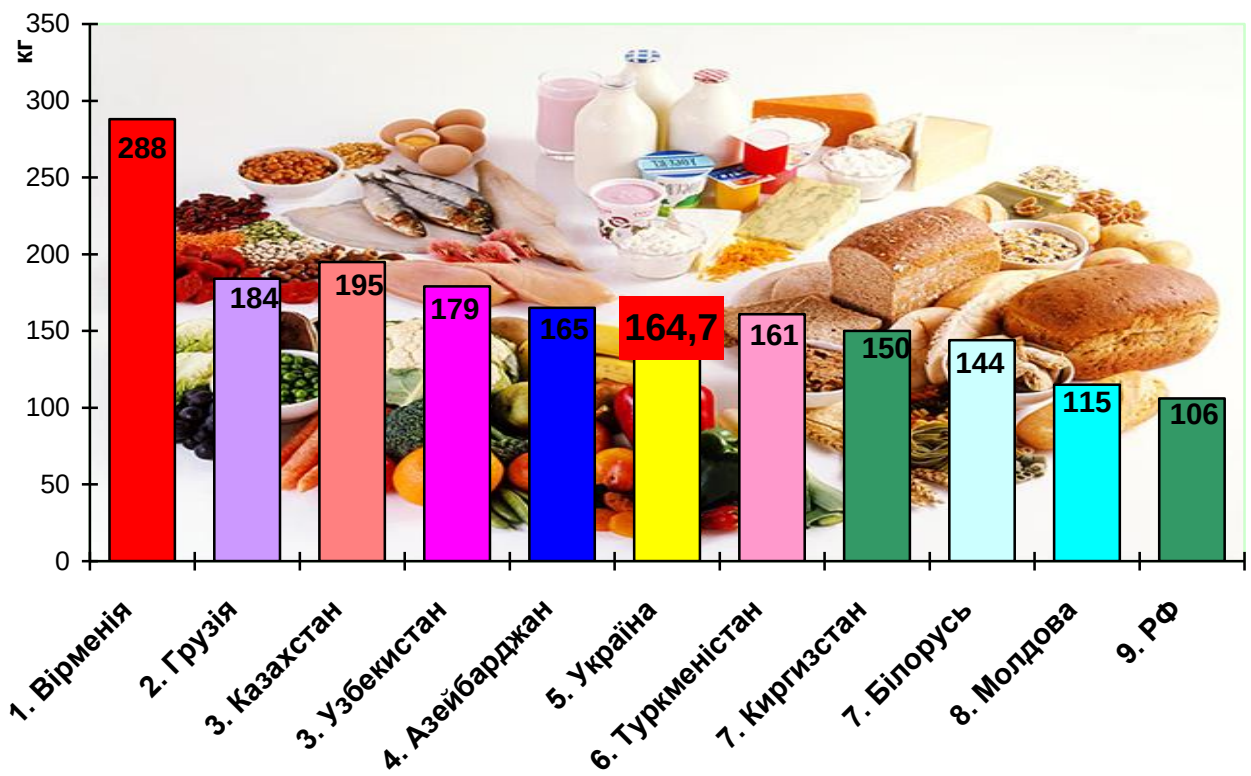
Найбільш уразливими позиціями, з точки зору імпортозалежності залишаються позиції «риба та рибопродукти», «плоди, ягоди та виноград», «олія рослинна всіх видів», частка імпорту за цими групами у загальному споживанні відповідно становить 66,7; 48,3 та 39,8% відповідно (при 30-відсотковому граничному критерії цього індикатора). Рівень імпортозалежності по овоче-баштанній групі складає 3,8%, що становить шосту рейтингову позицію.

Споживання овочевої та баштанної продукції в домогосподарствах (у перерахунку в первинний продукт) в середньому за місяць у розрахунку на одну особу населення складає 9,3 кг або 16 відсотків від продовольчого кошика громадянина (рис. 3).

Рис. 3. Частка овоче-баштаної групи у структурі продовольчого кошику серед країн СНД у 2019р., %

Крім того, рівень споживання все ще нижче аналогічного показника Вірменії (288 кг/люд.), Грузії (184), Казахстану (195), Узбекистану (179), Азербайджану (165 кг/люд.) (рис. 4)

Рис. 4. Споживання овоче-баштаної групи в країнах СНД, 2019 р., кг/люд

Посівні площі під овоче-баштанними культурами в Україні становлять 509,4 тис. га, валовий збір – 9,4 млн т., середній рівень урожайності – 20,5 т/га, що значно нижче рівня розвинених країн світу (11 рейтингова позиція серед країн Європи). На овочевому ринку повною мірою не задовольняється попит на малопоширені та зелені овочі, виробництво яких є вкрай недостатнім (на рівні 2%), коли в країнах Європи цей показник сягає 30%, в т. ч. салату – понад 10% .

За останні п'ять років, сільськогосподарськими підприємствами в середньому виробляється до 14 %овочів від загального виробництва (1,31 млн тонн), а 86 % від загальної кількості її виробництва у господарствах населення (до 8,1 млн тонн).

За даними Держкомстату, в Україні у 2019 році площі, на яких вирощували овочеві відкритого і захищеного ґрунту та баштанні продовольчі культури, в усіх категоріях господарств становили 516,8 тис. га (табл. 3).

Таблиця 3

**Динаміка валових зборів, посівних площ та рівня урожайності
овочевих і баштанних культур в Україні**

Роки	Валові збори, млн т	Посівна площа, тис. га	Урожайність, т/га
2000	6,2	602,5	10,3
2005	7,6	534,2	14,3
2010	8,9	549,7	16,1
2011	10,6	585,9	18,0
2012	10,8	583,5	18,5
2013	10,7	575,9	18,5
2014	10,3	541,1	19,1
2015	9,8	520,7	18,8
2016	8,9	517,3	17,4
2017	9,7	515,8	18,8
2018	9,9	504,7	19,7
2019	10,2	517,0	19,7
2019р. до 2000 р., %	164,5	85,8	191,3

Загальний валовий збір склав 10,2 млн т, що майже залишилося на рівні минулого року та на 64,5% більше рівня 2000 року. Посівні площі під овочами відкритого ґрунту у 2019 році склали – 446,2 тис. га, у т.ч. під капустою – 67,3 тис. га, помідорами – 72,9 тис. га, перцем солодким і гірким – 15,5, морквою м'ясистою – 43,0 тис. га, буряком столовим – 38,8, огірком – 52,1, гарбузом столовим – 30,6, кабачком – 32,2, баклажаном – 5,2, цибулею ріпчастою – 53,9 та зеленними – 1,1 тис. га (0,2%) (табл. 4).

Відмічено, що виробляється одноманітна продукція, на овочевому ринку спостерігається звужений асортимент, повною мірою не задовольняється попит на малопоширені та зелені овочі. Аналіз статистичних даних дозволив встановити, що не зважаючи на те, що норма споживання овочевих і баштанних культур забезпечується на 100%, по окремих культурах вона виконується недостатньо. Норма споживання по помідорах забезпечується на 85%, або 33,1 кг/люд. при нормі споживання 29 кг/люд.; інших овочах – на 84,6%, або 23,7% кг/люд. при нормі споживання 28 кг/люд.; гарбузах – на 72,7%, або 9,3 кг/люд.

при нормі споживання 12,8 кг/люд.; баклажанах на 46,4%, або 1,3 кг/люд. при нормі споживання 2,8 кг/люд. та цибулі зеленій лише на 21%, або 0,5 кг/люд. при нормі споживання 2,4 кг/люд.

Таблиця 4

**Виробництво окремих видів овочів відкритого ґрунту
в усіх категоріях господарств України, 2019 р.**

Культура	Господарства усіх категорій			Підприємства	
	площа зібрана, тис.га	обсяг вироб- ництва, тис. т	урожай- ність, т/га	обсяг вироб- ництва, тис. т	їх частка до загального виробництва за культурами, %
Культури овочеві відкритого ґрунту	446,2	9185,6	20,6	1334,4	13,8
в т. ч: спаржа	0,34	1,31	3,8	1,14	87,0
капуста	67,3	1753,2	26,1	142,2	1,5
капуста цвітна та капуста броколі	1,7	22,6	13,3	6,3	0,1
капуста головчаста	65,1	1713,2	26,4	123,1	1,3
капуста брюссельська	0,01	0,17	11,9	0,09	2,6
капуста савойська	0,1	2,4	13,7	0,91	1,6
капуста пекінська	0,4	14,9	34,8	2,11	1,5
шпинат	0,01	0,16	8,9	0,002	1,7
салат головчастий	0,01	0,48	9,3	0,4	19,2
кріп	0,3	6,18	9,2	0,45	7,3
петрушка листовая	0,2	3,9	8,9	0,3	7,7
селера листовая та стеблова	0,01	0,52	13,8	0,08	15,4
базилік	0,01	0,26	6,9	0,05	1,3
ревінь	0,005	0,23	6,3	0,02	8,7
щавель	0,3	4,68	11,9	0,02	9,36
перець стручковий солодкий	14,4	162,1	11,4	11,5	7,1
перець стручковий гіркий	1,0	10,9	8,8	0,04	0,4
огірки та корнішони	52,1	1037,6	19,8	42,6	0,4
баклажани	5,2	66,4	13,1	4,46	0,0
помідори	72,9	2227,7	30,5	756,7	7,8
гарбузи столові	30,6	712,9	23,3	12,7	0,1
кабачки столові	32,2	633,3	19,4	13,4	0,1
кукурудза цукрова	4,6	58,2	12,4	48,1	0,5
часник	23,6	215,1	9	2,5	0,0
цибуля	53,9	997,6	18,5	161,5	1,7
цибуля ріпчаста	53,9	997,6	18,5	161,4	1,7
цибуля порей	2,0	25,5	11,8	0,6	0,0
морква	43,0	869,4	20,1	129,3	1,3
буряк столовий	38,8	855,7	21,8	67,5	0,7
петрушка коренева	0,3	3,5	10,4	0,04	0,0
редиска	0,6	8,9	13	0,5	0,0
Культури овочеві закритого ґрунту	6,1	504,1	80,2	81,8	0,8
Культури баштанні продовольчі	64,7	555,8	8,5	29,9	0,3
в т.ч. кавуни	47,1	441,4	9,3	27,9	0,3
дині	17,6	114,4	6,5	1,9	0,0
Культури овочеві, всього	452,3	9689,7	21,4	1416,3	14,6
Овочеві і баштанні разом	517	10245,5	19,8	1446,2	14,9

На сьогодні 85,4% овочів відкритого і захищеного ґрунту виробляється господарствами населення, 14,6% – крупнотоварними підприємствами, у т.ч. 2,8% – фермерськими господарствами (табл. 5).

Таблиця 5

Валове виробництво овочів і баштанних продовольчих культур за категоріями господарств, тис. т

Роки	Усі категорії господарств	Сільськогосподарські підприємства	питома вага, %	у т.ч. фермерські господарства	питома вага, %	Господарства населення	питома вага, %
<i>овочі із відкритого і захищеного ґрунту</i>							
1990	6666,4	4872,1	73,1	0,4	-	1794,3	26,9
1995	5879,8	1607,1	27,3	27,4	0,5	4272,7	72,7
2000	5821,3	986,3	16,9	82,6	1,4	4835,0	83,1
2005	7595	1081	14,2	156,1	2,1	6514,3	85,8
2010	8122,4	964,6	11,9	211,9	2,6	7157,8	88,1
2011	9832,9	1540,5	15,7	384,3	3,9	8292,4	84,3
2012	10016,7	1433,9	14,3	346,8	3,5	8582,8	85,7
2013	9872,6	1158,7	11,7	307,3	3,1	8713,9	88,3
2014	9637,5	1340,3	13,9	327,8	3,4	8297,2	86,1
2015	9214	1281,7	13,9	282,5	3,1	7932,3	86,1
2016	9414,5	1322,9	14,1	298,4	3,2	8091,6	85,9
2017	9286,3	1343,9	14,5	272,1	2,9	7942,4	85,5
2018	8884,5	1261,0	14,2	252,7	2,8	7623,5	85,8
2019	9689,7	1416,3	14,6	276,0	2,8	8273,5	85,4
<i>баштанні продовольчі культури</i>							
1990	791,7	621,2	78,5	-	-	170,5	21,5
1995	497,1	403,0	81,1	27,4	5,5	94,1	18,9
2000	373	233,7	62,7	27,3	7,3	139,3	37,3
2005	310,5	50,3	16,2	17,1	5,5	260,2	83,8
2010	750,8	73,6	9,8	29,4	3,9	677,2	90,2
2011	729	68,5	9,4	26,4	3,6	660,5	90,6
2012	798,7	58,4	7,3	25,3	3,2	740,3	92,7
2013	795,3	64,8	8,1	34,3	4,3	730,5	91,9
2014	685,2	44,8	6,5	24,2	3,5	640,4	93,5
2015	578,1	64,1	11,1	29,9	5,2	514	88,9
2016	583,4	50,3	8,6	21,2	3,6	533,1	91,4
2017	434,2	24,3	5,6	10,6	2,4	409,9	94,4
2018	432,7	31,2	7,2	7,5	1,7	401,5	92,8
2019	555,8	29,9	5,4	7,8	1,4	525,8	94,6

За баштаними культурами крупнотоварне виробництво становить тільки 5,4 %, а 94,6% – виробляють господарства населення. Рівень урожайності у сільськогосподарських підприємствах найвищий – 41,6 т/га у 2019 році, у господарствах населення – 19,8 т/га. Рівень урожайності у 2019 році порівно з 1990 роком зріс у сільськогосподарських підприємствах у 2,6 разу, а у фермерських господарствах – у 4,8 разу. Така тенденція зберігається й відносно 2010 року. Так, урожайність зросла у сільськогосподарських підприємствах у 1,2 разу, а у фермерських господарствах – у 2,2 (табл. 6).

Таблиця 6

Рівень урожайності овочевих і баштанних продовольчих культур за категоріями господарств, т/га

Роки	Усі категорії господарств	Сільськогосподарські підприємства	у т.ч. фермерські господарства	Господарства населення
<i>овочі із відкритого і захищеного ґрунту</i>				
1990	14,9	15,7	7,6	13,1
1995	12,0	8,3	6,4	14,5
2000	11,2	8,8	7,8	11,9
2005	15,7	15,5	13,7	15,8
2010	17,4	20,7	15,9	16,9
2011	19,5	28,1	23,8	18,5
2012	19,9	31,4	26,4	18,8
2013	19,9	31,2	28,8	19,1
2014	20,8	34,6	29,7	19,5
2015	20,6	36,3	31,6	19,3
2016	21,1	38,3	30,8	19,6
2017	20,8	43,5	34,8	19,1
2018	20,5	40,3	35,6	18,9
2019	21,4	41,6	36,5	19,8
2019 до 1990, рази	1,4	2,6	4,8	1,5
2019 до 2010, рази	1,2	1,9	2,2	1,1
<i>баштанні продовольчі культури</i>				
1990	7,1	6,6	3,6	9,9
1995	5,6	5,2	4,2	6,5
2000	4,4	3,8	3,8	6,4
2005	6,2	4,2	4,1	6,9
2010	9,2	7,4	6,8	9,4
2011	8,9	8,1	6,7	9,0
2012	9,9	7,2	6,8	10,2
2013	9,7	7,4	7,5	9,9
2014	8,9	6,5	5,7	9,1
2015	7,9	9,2	8,8	7,7
2016	8,3	10,2	8,3	8,2
2017	6,3	6,6	4,7	6,2
2018	7,7	9,7	6,9	7,6
2019	8,5	10,3	7,2	8,5
2019 до 1990, рази	1,2	1,6	2,0	0,9
2019 до 2010, рази	0,8	1,3	1,0	0,8

Дослідження рівня врожайності овочів в Україні дозволило дійти висновку, що не зважаючи на позитивну динаміку, абсолютні значення цього показнику все ще нижче порівняно з іншими країнами світу (табл. 7).

Таблиця 7

Урожайність та виробництво овочів і баштанних культур на одну особу

Країни	Урожайність овочів і баштанних культур, т/га			Зміни 2019 р. відносно попередніх років, %		Споживання овочів на одну особу, кг		
	2000	2010	2019	2000	2010	2000	2010	2019
США	26,9	29,8	26,5	98,4	89,0	132,0	123	121
Франція	18,8	18,9	22,6	73,9	119,3	147,0	132,0	93,0
Канада	21,0	22,9	24,1	114,5	105,2	80,0	66,0	86,0
Німеччина	30,2	35,2	29,1	96,2	82,5	47,0	34,0	38,0
Китай	18,9	19,3	19,2	101,6	99,4	321,0	329,0	343,0
Великобританія	23,7	22,3	21,1	88,9	94,4	46,3	63,0	48,0
Італія	27,2	27,2	26,4	96,9	96,9	285,0	250,0	286,0
Польща	23,0	24,4	23,1	100,3	94,6	148,0	139,0	156,0
Росія	13,4	15,7	19,7	147,0	125,5	109,0	116,0	119,0
Україна	10,3	16,7	21,4	207,7	128,2	101,7	143,5	163,7
Світ	16,6	19,7	24,6	136,0	114,6	96,9	135,6	142,9

Порівняння урожайності овочів з відкритого і захищеного ґрунту в Україні з країнами ЄС показало, що за період 1990–2019 рр. Україна, хоча і підвищила свій рейтинг щодо цього показника з 16 (у 1990 р.) до 11 (у 2019 р.) позиції, та все ж поступається таким країнам як: Литва (41,3 ц/га), Бельгія (35,2), Німеччина (30,9), Австрія (29,6), Греція (28,7), Нідерланди (28,1), Польща (24,9), Франція (23,4), Фінляндія (23,3) та Іспанія (21,2 т/га) (табл. 8).

Встановлено, що частка окремих культур у загальних валових зборах різна і складає: по помідорах – 23%, капусти 19,7%, цибулі ріпчастій – 11,2%, моркви – 9,6%, буряках столових – 9,6% та баштанних продовольчих культурах – 4,9%. Тобто пропозиція на овочевому ринку представлена в основному традиційними культурами борщового набору. Частка інших культур складає лише 18,2%, що явно недостатньо, адже в розвинених країнах світу цей показник може сягати 30–35%. До інших овочів, слід віднести – кабачки, гарбузи, перець солодкий та гіркий, часник та інші зелені культури.

Однією з ключових проблем розвитку овочевих культур, на наш погляд, є стримування впровадження інновацій через елементарну відсутність достатньої кількості крупнотоварних сільськогосподарських підприємств. А причиною згортання крупнотоварного сектору, окрім всього іншого, є високі витрати грошових та людських ресурсів на одиницю площі порівняно із іншими сільськогосподарськими культурами. Адже виробництво овочевих культур характеризується багаторазовими зборами врожаю і звуженими строками збирання, продукція їх легко ушкоджуються і погано транспортуються.

**Порівняння урожайності овочів з відкритого
грунту України з країнами ЄС (ц/га)**

Країни	1990 р.			2019 р.		
	урожай- ність, т/га	%	рейтинг країни	урожай- ність, т/га	%	рейтинг країни
Країни ЄС (середнє)	17,6	118,2	-	19,9	99,5	-
Литва	17,1	144,3	10	41,3	206,3	1
Бельгія	17,1	144,2	11	35,2	175,8	2
Німеччина	18,8	125,8	13	30,9	155,0	3
Австрія	32,6	218,6	3	29,6	147,9	4
Греція	25,0	167,7	7	28,7	143,4	5
Нідерланди	41,4	277,4	1	28,1	140,3	6
Польща	27,8	186,5	5	24,9	124,5	7
Франція	13,9	93,5	18	23,4	117,1	8
Фінляндія	30,8	206,4	4	23,3	116,7	9
Іспанія	14,9	99,7	17	21,5	106,0	10
Україна	14,9	100,0	16	21,4	100,0	11
Португалія	18,5	124,2	14	19,4	97,1	12
Ірландія	25,7	172,4	6	17,9	89,5	13
Данія	23,2	155,3	8	17,4	87,1	14
Швеція	21,6	144,9	9	16,9	84,9	15
Словаччина	16,1	107,6	15	16,0	80,0	16
Угорщина	8,9	59,4	21	15,6	78,1	17
Латвія	8,8	59,3	22	15,6	77,9	18
Хорватія	8,6	57,3	24	15,6	77,8	19
Естонія	6,8	45,7	26	14,9	74,8	20
Італія	18,9	127,4	12	14,8	74,1	21
Чеська республіка	8,7	58,6	23	14,2	71,1	22
Словенія	8,5	57,1	25	14,2	71,1	23
Велика Британія	38,1	255,4	2	14,1	70,3	24
Болгарія	13,3	22,1	28	13,3	66,3	25
Мальта	12,8	85,9	20	12,7	63,7	26
Румунія	9,7	38,5	27	10,5	52,7	27
Кіпр	13,8	92,5	19	7,5	37,5	28
менше, ніж в Україні						

Так, на оброблення 1 га овочевих культур в середньому припадає 600–800 люд.-год. (табл. 9).

Таблиця 9

Затрати праці в овочівництві по основним культурам, люд.-год./га

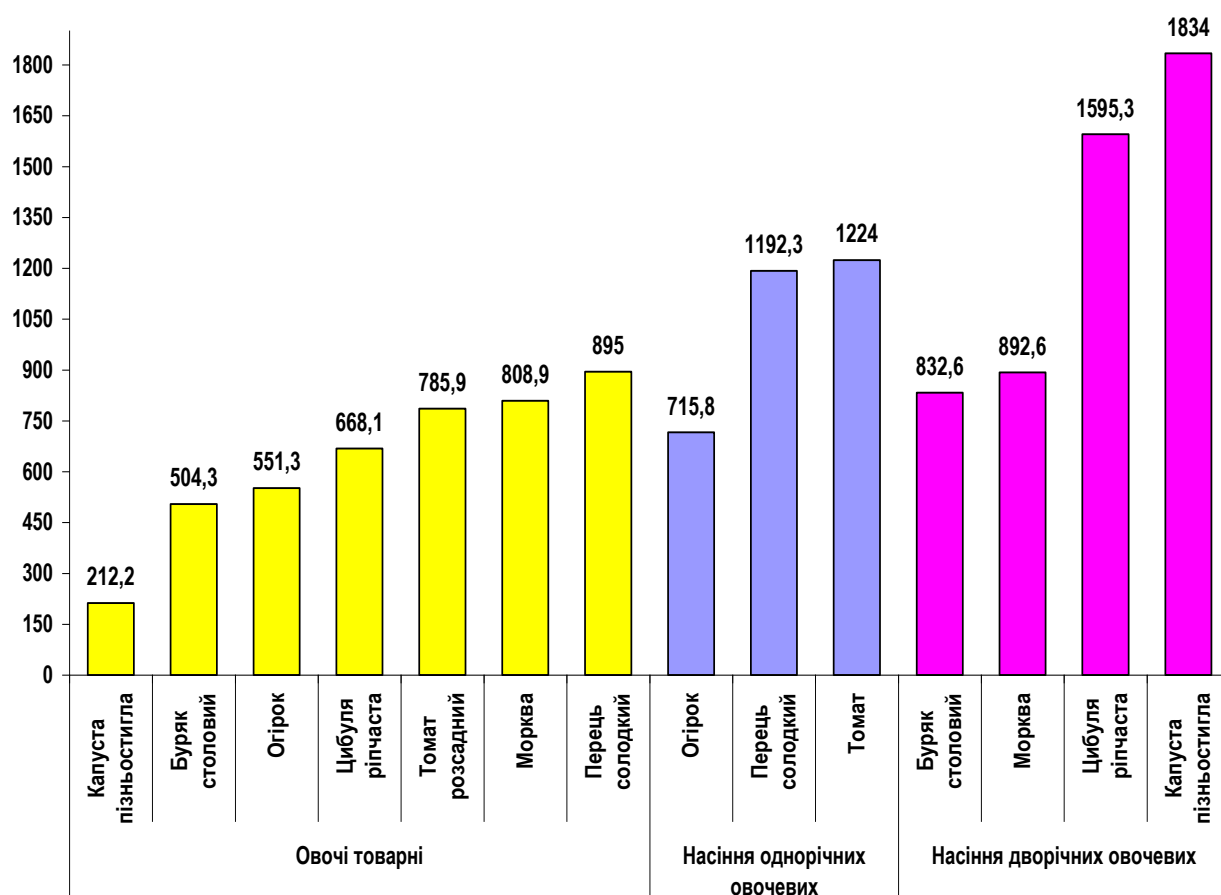
Показники затрат праці	на 1 га посіву
Капуста	
Основний обробіток ґрунту	1,80
Передпосівний обробіток ґрунту та сівба	3,99
Догляд за посівами	70,76
Збирання врожаю	144,57
Разом затрат праці	221,14
Огірок	
Основний обробіток ґрунту	2,32
Передпосівний обробіток ґрунту та сівба	1,48
Догляд за посівами	42,44
Збирання врожаю	510,18
Разом затрат праці	551,3
Томат	
Основний обробіток ґрунту	1,74
Передпосівний обробіток ґрунту та сівба	76,01
Догляд за посівами	44,37
Збирання врожаю	665,62
Разом затрат праці	785,95
Буряк столовий	
Основний обробіток ґрунту	1,89
Передпосівний обробіток ґрунту та сівба	3,71
Догляд за посівами	66,44
Збирання врожаю	432,26
Разом затрат праці	504,32
Морква столова	
Основний обробіток ґрунту	1,85
Передпосівний обробіток ґрунту та сівба	4,15
Догляд за посівами	157,95
Збирання врожаю	644,97
Разом затрат праці	808,94

Крім того, у структурі витрат праці на 1 га овочів найбільш питому вагу займають витрати на догляд за посівами і збирання урожаю. Це пояснюється тим, що в овочівництві традиційно низький рівень механізації і високі витрати праці. Найбільш трудомісткими культурами в розрізі технологічних робіт є морква та томат: витрати праці на моркву становлять 809 люд.-год./га, що більше від витрат на капусту пізню майже в 4 рази; на томати – 666 люд.-год./га. Збирання врожаю томатів проводять уручну і декілька разів, що впливає на собівартість вирощеної продукції.

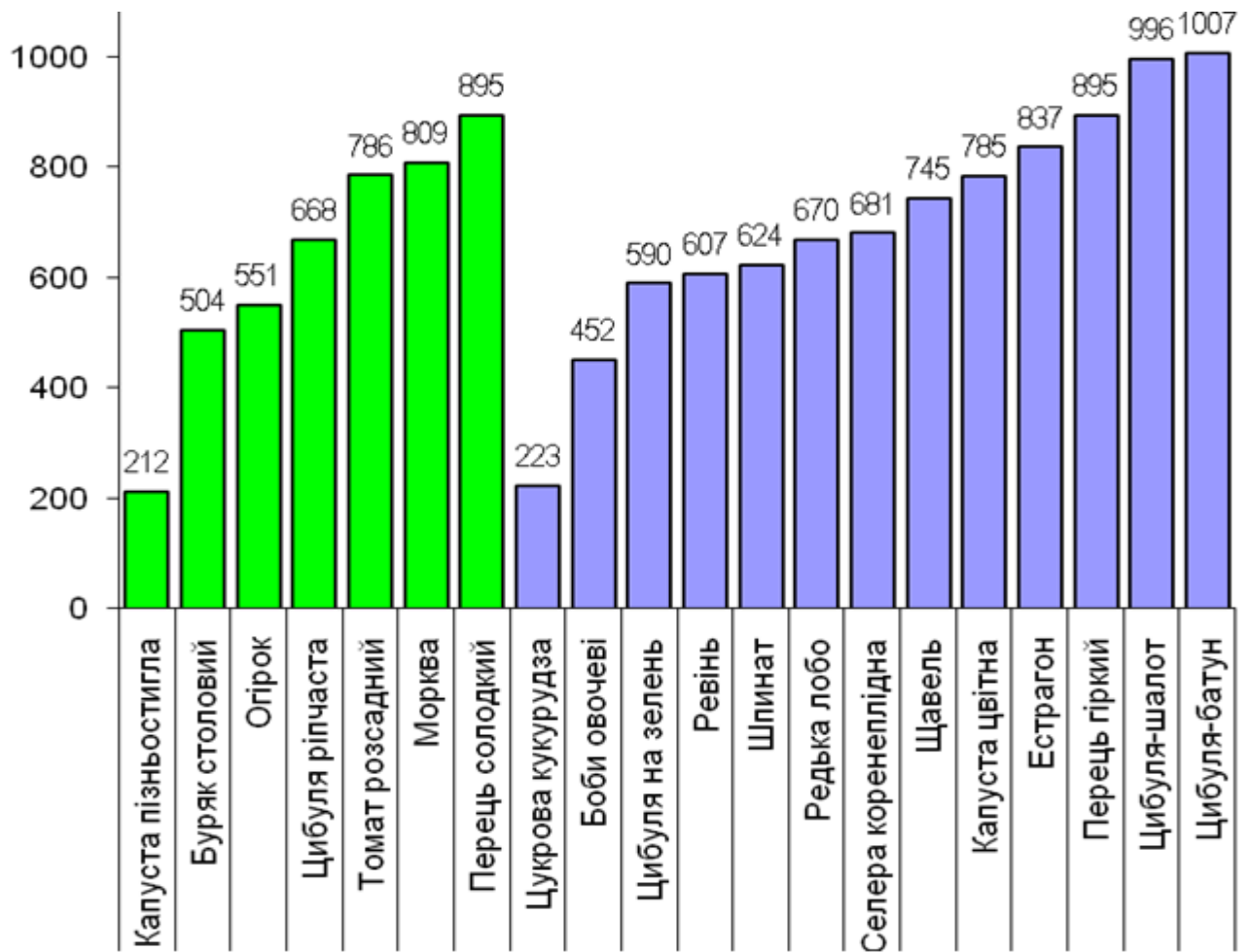
В умовах різкого зростання цін на енергетичні ресурси і матеріально-технічні засоби, а також при наявності труднощів зі збутом овочевої продукції можна передбачати, що на перехідний період збережеться тенденція до

мінімізації обсягів і асортименту її виробництва. З розвитком ринкової економіки повинні здійснюватися значні технологічні та організаційні зміни в овочівництві. У перспективі необхідно віддавати перевагу тим технологіям, які забезпечують енерго- й ресурсозаощадження, скорочують затрати живої праці та втрати продукції, запобігають забрудненню навколишнього середовища, підвищують родючість ґрунтів.

Особливістю вирощування овочевих рослин є те, що ці культури є чи не найбільш витратними, адже витрати на заробітну плату сягають майже 50%. Так, процес оброблення зернових складається із 18–20 операцій, а таких трудомістких культур, як малопоширені овочі – з 30–40. На вирощування зернових та технічних культур на сьогодні необхідно витратити від 7 до 15 тис. грн/га, для вирощування товарних овочів – в середньому – від 70 до 120 тис. грн/га, а для вирощування насінників однорічних культур до 130 тис. грн/га, дворічних овочевих культур – від 135 до 155 тис. грн/га. Витрати праці при виробництві овочів порівняно з вирощуванням зернових та технічних культур є вищими у 22–36, а при виробництві насіння – у 48–73 рази (рис. 5, 6, додаток 2).

Рис. 5. Витрати праці на вирощування товарних овочів, насіння однорічних та дворічних овочевих культур, люд.-год. /га, т

Рис. 6. Витрати праці на вирощування товарних овочів, у т.ч. малопоширених видів овочевих рослин, люд.-год. /га, т

Проте, більшість овочевих малопоширених культур мають високу економічну ефективність внаслідок короткого вегетаційного періоду вирощування (30–50 днів), ранньостиглості, високої врожайності, багаторазових зборів, у т. ч. і в захищеному ґрунті (табл. 10).

Серед критеріїв оцінки пріоритетності певних технологій для окремих зон вирішальне значення повинні мати 4 фактори – насиченість ринку продуктами, вплив на ефективність виробництва, можливості економії ресурсів, екологічні наслідки. Існуючі проблеми в овочівництві потребують консолідованого розв’язання зусиллями органів державної влади, місцевого самоврядування, виробниками, науковцями та інвесторами з урахуванням особливостей регіонів України та рівня їх соціально-економічного розвитку.

Таблиця 10

**Економічна ефективність виробництва малопоширених,
зелених та пряно-ароматичних культур відкритого ґрунту, 2019 р.**

Культура	Урожай- ність, т/га	ПММ, л/га	Собівар- тість, грн/т	Витрати праці, люд.- год/га	Чистий дохід, тис. грн/га
Петрушка коренева	15,0	168,0	2994,0	966,0	75,1
Естрагон на зелень	18	135,3	1237,5	837,0	21,8
Пастернак (коренеплоди)	30	176,0	1458,0	681,0	72,6
Васильки справжні на зелень	3,5	120,0	2689,0	589,8	12,3
Ідау посівний (руккола) на зелень	25,0	131,0	1284,0	785,0	51,3
Салат на зелень	20,0	188,6	2113,5	606,9	37,7
Кріп на зелень	12,0	175,0	3545,3	1006,9	53,5
Шпинат на зелень	8,0	165,0	4445,0	824,0	36,5
Селера (коренеплоди)	30,0	176,0	1458,0	681,0	76,3
Цибуля на зелень	12,0	120,0	2689,0	589,0	44,5
Капуста цвітна	35,0	131,0	1284,0	785,0	49,6
Перець гіркий	25,0	160,0	2189,0	895,0	57,8
Ревінь на зелень	20,0	189,0	2114,0	607,0	37,7
Цибуля батун на зелень	12,0	175,0	3545,0	1007,0	53,5
Цибуля шалот на зелень	12,0	168,0	3742,0	966,0	51,1
Щавель на зелень	10,0	130,0	3302,0	745,0	30,9
Редька Лобо (коренеплоди)	35,0	165,0	1116,0	670,0	23,9
Боби овочеві на лопатку	5,0	112,0	5165,0	452,0	41,7
Цукрова кукурудза	18,0	135,0	1238,0	223,0	21,8

Основою підвищення врожайності й збільшення обсягів виробництва овочевих культур як у сільськогосподарських підприємствах, так і господарствах населення стануть наступні заходи:

- розширення площі вирощування овочів на зрошуваних землях із запровадженням систем краплинного зрошення;

- впровадження у виробництво високоврожайних, адаптованих до природно-кліматичних умов регіону сортів і гібридів овочевих культур, які мають лікувально-профілактичні та протекторні властивості, зовнішню

привабливість, придатність до механізованого збирання та тривалого зберігання, інші ознаки конкурентоспроможної продукції;

- широке використання технологічних інновацій та систем машин нового покоління для овочівництва відкритого і закритого ґрунту;

- впровадження у виробництво інформаційних технологій;

- стимулювання на державному рівні виробництва екологічно чистих продуктів овочівництва на базі органічного землеробства, надання державної підтримки виробникам насіння овочевих культур та компенсація частини вартості електроенергії й природного газу, використаних на зрошення та при виробництві овочів закритого ґрунту;

- надання пільгових кредитів для створення нових і реконструкції діючих тепличних комплексів і овочесховищ;

- посилити контроль за якістю продукції на рівні обласних центрів шляхом створення інспекцій якості сільськогосподарської продукції при обласних адміністраціях та їх тісну співпрацю з лабораторіями якості на регіональних ринках;

- проблема незбалансованості експорту України (у якому переважає продукція з низьким ступенем переробки) вимагає впровадження нових підходів до створення національної експортної політики, спрямованої на диверсифікацію експорту та збільшення в його структурі товарів з високою доданою вартістю;

- гармонізувати національні стандарти з виробництва, зберігання, переробки та збуту овочевої продукції відповідно до міжнародних та європейських вимог;

- збільшити обсяги виробництва овочевої продукції на експортні цілі за європейськими стандартами;

- посилити контроль за якістю овочевої продукції на основі національних і міжнародних вимог шляхом удосконалення роботи екологічних та санітарних служб.

Отже, процес розвитку економічних відносин між сільгоспвиробниками та організаційно-правовими формами ринкової інфраструктури стримується через: низький рівень закупівлі овочів за прямими угодами, заготівельними і переробними підприємствами, комерційними структурами через біржову торгівлю, торгові дома, відсутність інтервенційних закупівель державними структурами тощо. Ефективний розвиток овочівництва у сучасних умовах є можливим лише за наявності розвиненого маркетингу в овочівництві, впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку галузі, постійного насичення інноваціями технологій вирощування, зберігання й реалізації овочів.

Спеціалізовані великотварні господарства мають значно більші переваги щодо вирішення цих питань перед дрібнотоварними виробниками. Зважаючи на це, необхідно посилити роботу щодо впровадження інновацій та ефективних маркетингових заходів у сільськогосподарських підприємствах.

Отже, Україна поки що не може стати достойним конкурентом європейським країнам унаслідок низької врожайності та недостатніх інвестицій у розвиток галузі. Витрати праці при виробництві овочів (порівняно з

виращуванням зернових та технічних культур) є вищими у 22–36, а на виробництво насіння овочевих та баштанних рослин – у 48–73 рази.

Обсяги ринку комерційного споживання овочевої продукції за оцінками експертів плодоовочевої галузі складають не менше 60 млрд. грн. у гуртових цінах, при цьому питома вага тіншового сектора становить більше 40 млрд. грн.

Останні декілька років зростає імпорт свіжої овочевої продукції, який у 2019 році перевищив 200 тис. т, або більше 3 млрд грн у гуртових цінах. Надходження до державного бюджету від сплати ПДВ та мита склали майже 1 млрд грн.

Експорт свіжої овочевої та баштаної продукції щорічно скорочується. У 2019 році експортні поставки ледве досягли 70 тис. т. Негативне торговельне сальдо за зовнішньоекономічними операціями зі свіжою овочевою продукцією у 2019 році склало майже 100 млн дол. США.

Ефективність функціонування овочового бізнесу, як єдиної системи, значною мірою стримується внаслідок порушення партнерських відносин між органами влади, сільськогосподарськими товаровиробниками, переробними та торговельними підприємствами. Якість продукції, яка доходить до споживача, дуже часто не відповідає обов'язковим сертифікаційним вимогам.

В Україні з 2009 року розпочато розвиток системи оптової торгівлі овочами через створення оптових ринків сільськогосподарської продукції шляхом прийняття відповідного законодавства, а також виділення коштів з державного бюджету для компенсації частини інвестиційних витрат. Проте, у державі до цього часу діє система стихійного продажу овочів. Ланцюг постачання «виробник – оптовий продавець – роздрібний продавець – споживач» перевантажений великою кількістю суб'єктів господарювання.

За даними аналітиків Української плодоовочевої асоціації це призводить до хаосу, цінових коливань, які інколи перевищують 1000 % на рік і вже навіть істотно впливають на загальний індекс інфляції.

Також подібна ринкова ситуація відлякує фінансові компанії, банки від інвестицій у овочеву галузь, тому абсолютна більшість учасників ланцюга постачання овочевої та баштаної продукції мають постійний дефіцит обігових коштів та обмежений доступ до фінансування.

Аналіз ефективності виробництва овочів у сільськогосподарських підприємствах показує, що через диспаритет цін на промислові товари і овочеву продукцію, виручка від реалізації не відшкодовує витрати в розмірах, необхідних для розширеного відтворення. У результаті цього суб'єкти галузі втрачають купівельну спроможність (табл. 11).

Моніторинг діяльності ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту за 2009–2010 рр. показав, що повна собівартість за цей період зросла у 4,6 разу, середня ціна реалізації у 3,9 разу, а витрати у 12,3 разу. Отже, в овочівництві (через диспаритет цін на промислові товари й овочеву продукцію) виручка від реалізації не відшкодовує витрат в розмірах, необхідних для розширеного відтворення. У результаті цього суб'єкти галузі втрачають купівельну спроможність.

Таблиця 11

Моніторинг ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту у сільськогосподарських підприємствах, 2009–2019 рр.

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019р. до 2009р., раз (+,-)
Овочі відкритого ґрунту												
Кількість реалізованої продукції, тис. т.	574,3	453,5	656,4	698,7	608	672,6	757,6	709,7	783,5	1261,0	1416,0	+2,5
Повна собівартість 1 ц, грн	73,5	105,5	98,5	88,3	107,9	111,5	167,9	190,2	209,7	402,8	335,6	+4,6
Середня ціна реалізації 1 ц, грн.	87,5	130,3	108,2	82,4	115,5	130,1	247,6	227,7	242,4	470,1	337,9	+3,9
Прибуток (збиток) на 1 га, тис. грн	1,9	2,4	1,2	-0,9	1,2	4,3	17,4	37,8	14,2	67,3	9,9	+5,2
Виробничі витрати на 1 га посіву, тис. грн	9,8	10,4	11,8	20,9	22,7	27,4	56,3	63,7	78,8	99,6	120,4	+12,3
Середній рівень рентабельності, %	19,1	23,5	9,9	-6,8	7	16,7	47,5	19,7	15,6	16,7	7,0	x

Джерело: розраховано автором на основі даних Держкомстату України (ф. 50 с-г)

Структура вартості змінилася. Частка оплати праці знизилася з 30,2% у 2000 р. до 10,7% у 2019 р. Матеріальні витрати зростають від 40 до 72,7%. Відповідно чистий дохід знижується від 20 до 12,7%. Це відбувається внаслідок обвалу гривні та диспаритету цін (табл. 12).

Таблиця 12

Структура вартості овочів відкритого ґрунту у сільськогосподарських підприємствах України, %

Показники	Роки			Індекс змін 2019р. до 1990р.
	2000	2010	2019	
Витрати на оплату праці	30,2	14,3	10,7	0,35
Відрахування на соціальні потреби	9,8	4,4	3,9	0,38
Матеріальні витрати, що входять у собівартість продукції	40	52,7	72,7	1,81
у т.ч.: насіння і посадковий матеріал	12,3	14,6	17,2	1,39
Міндобрива	6,6	9,6	10,8	1,64
Нафтопродукти	3,6	6,4	12,6	3,5
Електроенергія	0,4	0,7	1,4	3,5
Амортизація	0,4	3,5	6,4	16
Поточний ремонт	3,2	1,8	1,4	0,44
Оплата робіт і послуг, виконаних стор. організаціями	2,9	2,3	1,5	0,52
Амортизація основних засобів	8,5	2,6	1,8	0,21
Інші витрати	2,1	11,2	19,6	9,3
Повна собівартість	80	71,4	87,3	1,1
Прибуток	20	28,6	12,7	0,63

Джерело: дані Держкомстату України (ф. 50 с-г)

Так, витрати на насіння зросли у 1,4 разу, добрива у 1,6, ЗЗР – у 1,5, ГСМ – у 3,5 разу, електроенергію – у 3,5 разу, витрати на воду – у 1,9 разу, а витрати на поточний ремонт знизилися майже у 2 рази. Майже припинилися соціальні виплати, які на сьогодні складають близько 4% (табл. 13).

Таблиця 13

Структура виробничої собівартості овочевої продукції, 2019 р.

Показники		Овочі відкритого грунту, тис. грн	Структура витрат, %	Овочі захищеного грунту, тис. грн	Структура витрат, %
Прямі витрати на оплату праці		161 188,33	10,7	305 831,23	17,8
Прямі матеріальні витрати, усього		864 692,54	57,4	1 011 992,12	58,9
у т. ч.	насіння та посадковий матеріал	259 106,48	17,2	120 270,71	7
	мінеральні добрива	162 694,76	10,8	168 378,99	9,8
	пальне і мастильні матеріали	96 411,71	6,4	25 772,30	1,5
	решта матеріальних витрат	346 479,59	23	697 570,12	40,6
Інші прямі витрати та загально виробничі витрати, усього		480 552,13	31,9	400 329,65	23,3
у т. ч.	відрахування на соціальні заходи	34 647,96	2,3	67 007,97	3,9
	амортизація	88 879,55	5,9	103 089,18	6
	оплата послуг сторонніх організацій	90 385,98	6	130 579,63	7,6
	Інші прямі та загальновиробничі витрати	266 638,64	17,7	151 197,46	8,8
Витрати, усього		1506433	100	1718153	100

На сьогодні площі захищеного ґрунту складають біля 3,4 тис. га. Крупнотоварним виробництвом овочевої продукції на площі біля 500 га займаються 78 тепличних комбінатів. Проте значна частина теплиць (особливо під плівкою), що знаходяться в сільгосп підприємствах, нині не експлуатуються, а дрібнотоварні плівкові теплиці – низькопродуктивні. Застосування застарілих технологій та відсутність інновацій спричиняють низьку урожайність – 12,8 кг/м². Як результат – за рахунок власного виробництва забезпечується тільки 75–82% до медично обґрунтованої норми споживання. У той самий час, попит на овочеву продукцію захищеного ґрунту в Україні щорічно зростає. Дефіцит овочевої продукції в несезонний період поповнюється за рахунок імпорту.

У галузі овочівництва захищеного ґрунту основною проблемою є високі ціни на природний газ та електроенергію, які становлять до 50% у собівартості продукції. Не сприяють її розвитку і високі процентні ставки на банківські кредити. Внаслідок цього будівництво нових потужностей тепличних комплексів та реконструкція діючих в останні роки була обмеженою.

Ще одним негативним наслідком втрати великотоварного виробництва овочів стало згортання промислової переробки цих видів сільськогосподарської продукції на підприємствах овочево-консервної промисловості і в підсобних цехах сільськогосподарських підприємств. В Україні є достатня кількість потужностей для виробництва консервів, проте рівень їх використання становить 25% через недостатнє забезпечення сировиною та слабку матеріально-технічну базу. На сьогодні фактичний рівень споживання продуктів промислової переробки становить 8,6 умовних банок при 48,8 необхідних, тобто відсоток виконання норми становить 17,6%. Не відповідає

сучасним вимогам споживачів і виробництво консервів для дитячого харчування за обсягом і асортиментом. Поки що не задовольняються вимоги покупців і щодо зовнішнього оформлення банок, маркування, етикетки та самої упаковки.

На сьогодні **відсутні необхідні потужності для переробки, доробки і навіть зберігання овочів.** Нині в Україні функціонує 703 сховища загальною місткістю 1,4 млн т для зберігання картоплі і майже 640 сховищ місткістю майже 1 млн т для зберігання овочів. Крім того, $\frac{3}{4}$ сільгосп підприємств не має відповідного обладнання по доробці та переробці овочів, що не дозволяє їм отримати додаткові прибутки, адже, помиті і розфасовані овочі можливо продати на 15–20% дорожче. Майже відсутні цехи із заморожування овочів. Надалі запровадження переробки, заморожування та перспективного напрямку – сушіння дозволить виробнику диверсифікувати канали збуту продукції та підвищити рентабельність бізнесу.

У віддалених районах **не функціонують закупівельно-заготівельні кооперативи**, що має прямий вплив на низьку товарність галузі. Крім того, повною мірою не використовується природний та економічний потенціал регіонів щодо розширення постачання овочів та продуктів їх промислової переробки в рамках міжрегіонального обміну.

Незадовільним є технологічний рівень виробництва овочевої продукції.

Малі обсяги товарної продукції для оптового продажу та експорту внаслідок розпорошеності пропозиції за господарствами населення та недостатньої кількості сільгосп підприємств, які б постачали продукцію через маркетингові канали. Це має негативний вплив на ефективність формування та функціонування овочевого ринку на загальнодержавному та регіональному його рівнях.

Відсутність професійного брендингу. Дана проблема має місце як на макро-, так і на мікрорівні.

Відсутність ефективної інфраструктури. В Україні до цього часу не створено крупнооптової торгівлі через організовані продовольчі ринки, де гарантовано збут продукції на економічно вигідних умовах. Унаслідок цього ланцюг «виробник – оптовик – роздрібний продавець – споживач» залишається перевантаженим великою кількістю суб'єктів господарювання. Для постачання багатьох видів овочевої продукції на експорт потрібні серйозні інвестиції в інфраструктуру. Так, наприклад зростання обсягів експорту кавунів стало можливим для вітчизняних виробників лише внаслідок високої товарності плодів, крім того, для його експорту не потрібна складна й дорога післязбиральна доробка (охолодження, сортувальні лінії, пакування).

Низький розвиток агрологістики. В усьому світі управління товаропотоками аграрної продукції є високоприбутковим бізнесом, який розвивається як через створення спеціалізованих підприємств, так і у складі великих торговельних компаній.

Ефективність функціонування овочевого бізнесу як єдиної системи значною мірою стримується внаслідок порушення партнерських відносин між органами влади, сільськогосподарськими товаровиробниками, переробними та

торговельними підприємствами. Якість продукції, яка доходить до споживача, дуже часто не відповідає обов'язковим сертифікаційним вимогам.

В Україні у 2009 році розпочато розвиток системи оптової торгівлі овочами через створення оптових ринків сільськогосподарської продукції шляхом прийняття відповідного законодавства, а також виділення коштів з державного бюджету для компенсації частини інвестиційних витрат. Проте у державі до цього часу діє система стихійного продажу овочів. Ланцюг постачання “виробник – оптовий продавець – роздрібний продавець – споживач” перевантажений великою кількістю суб'єктів господарювання.

За даними аналітиків Української плодоовочевої асоціації, це призводить до хаосу, цінових коливань, які інколи перевищують 1000 % на рік і вже навіть істотно впливають на загальний індекс інфляції.

Також подібна ринкова ситуація відлякує фінансові компанії, банки від інвестицій у овочеву галузь, тому абсолютна більшість учасників ланцюга постачання овочевої та баштанної продукції мають постійний дефіцит обігових коштів та обмежений доступ до фінансування.

Крім того, існує ще ряд проблем, які гальмують подальший розвиток галузі, зокрема:

- низький розвиток логістики (існуюча овочева логістика призводить до значних втрат у ланцюгу поставок і знижує конкурентну спроможність овочевої галузі України на світовому ринку; основним видом транспорту для перевезення в Україні є автомобільний і зовсім мало використовується річковий; наші конкуренти використовують також залізничний, річковий та авіаційний транспорт);

- в Україні не функціонують овочеві кооперативи, що має прямий вплив на розпорошеність пропозиції (товаропотоків) і, як наслідок, низьку товарність галузі; крім того, повною мірою не використовується природний та економічний потенціал регіонів щодо розширення постачання овочів та продуктів їх промислової переробки в рамках міжрегіонального обміну;

- зрошення (в Україні промислове краплинне зрошення з урахуванням дрібних присадибних ділянок – 0,05–0,75 гектара на ділянку – проводилося на площі близько 73–75 тис. гектарів, що становить 12 % загалу; зважаючи на кліматичні умови окремих регіонів, а також на біологічні особливості овочевих рослин, зрошення є обов'язковим елементом технологій їх вирощування в умовах зон недостатнього зволоження; урожайність овочів у кращих спеціалізованих овочевих господарствах півдня України становить 100–120 т/га для томатів і цибулі ріпчастої, 60–80 т/га для перцю солодкого та баклажанів, 80–100 т/га для капусти білоголової, моркви, столових буряків і кабачків, або в 4–5 разів вища, ніж середньостатистична врожайність овочів в Україні);

- насінництво – доволі трудомістка галузь (на обробку 1 га насінників овочів необхідно від 600 до 1800 люд.-год. залежно від культури, а зернових – від 3 до 11 люд.-год.; процес оброблення насінницьких посівів зернових культур складається із 18–20 операцій, а овочевих – з 30–40. Якщо на вирощування зернових та технічних культур необхідно витратити від 25 до 40 тис. грн/га, то на вирощування товарних овочів у середньому – від 57 до

85 тис. грн/га, а на вирощування насінників однорічних культур – до 80 тис. грн/га, дворічних овочевих культур – до 120 тис. грн/га. Як наслідок, обсяги виробництва вітчизняного насіння овочевих і баштанних культур в Україні з року в рік зменшуються. Так, у 2019 році було вироблено 19,9 тис. ц насіння проти 81,9 тис. ц, що у 3,6 разу менше рівня 2015 року. У структурі Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, за останні 10 років частка сортів вітчизняної селекції зменшилася з 46 до 24 %, частка іноземної збільшилась з 54 до 76 %;

- через спалах гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, дрібні фермери та сімейні фермерські господарства всього світу мають проблеми зі збутом власної овочевої продукції; закриття продовольчих ринків під час карантину навесні 2020 року поставило під загрозу дрібних українських фермерів, які втратили доступ до ринків збуту, що спричинило велику соціальну напругу, тому виникла необхідність створення альтернативної системи для гуртового продажу овочів через інтернет, яка повинна значно зменшити ризики в разі настання подібних форс-мажорних обставин.

Невідповідність вітчизняної овочевої продукції європейським стандартам. Так, європейські супермаркети реалізують лише продукцію, що має сертифікат якості та безпеки *EuroGap*. На сьогодні ж вітчизняні виробники здебільшого навіть не знають про його існування. Ті ж підприємства, що на практиці зіштовхнулися з цією перешкодою, поки знаходяться на етапі оцінки доцільності інвестицій у сертифікацію.

Отже, процес розвитку економічних відносин між сільгоспвиробниками та організаційно-правовими формами ринкової інфраструктури стримується через: низький рівень закупівлі овочів за прямими угодами, заготівельними і переробними підприємствами, комерційними структурами через біржову торгівлю, торгові дома, відсутність інтервенційних закупівель державними структурами тощо.

Наявність усіх вищезазначених проблем не дозволяє сповна використати природний і економічний потенціал країни щодо розвитку овочівництва до намічених обсягів, які гарантують стабільне наповнення продовольчого ринку якісною овочево-баштанною продукцією за прийнятними для споживачів і виробників цінами, та дозволяють одночасно розширити постачання цієї продукції в інші країни світу.

Існуючі проблеми в овочівництві потребують консолідованого розв'язання зусиллями органів державної влади, місцевого самоврядування, виробниками, науковцями та інвесторами з урахуванням особливостей регіонів України та рівня їх соціально-економічного розвитку.

3. Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

Складна ситуація в галузі овочівництва викликана насамперед:

- низьким розвитком овочевої логістики та відсутністю системного підходу до просування на зовнішньому ринку вітчизняної овочевої продукції;
- занепадом вітчизняної галузі насінництва овочевих культур;
- низьким рівнем використання потенціалу меліорованих земель;
- недостатнім рівнем розвитку кооперативних та інших об'єднань сільськогосподарських товаровиробників;
- відсутністю прямої фінансової допомоги галузі овочівництва;
- високою енерговитратністю та залежністю сільськогосподарського виробництва від імпортних паливно-енергетичних ресурсів;
- незадовільним інвестуванням у будівництво овочесховищ та інших об'єктів інфраструктури і, як наслідок, незадовільним станом зберігання (лише до 30 відсотків овочесховищ відповідають сучасним вимогам);
- відсутністю вітчизняного обладнання з енергозберігаючими технологіями, зокрема ліній з миття, сортування, пакування тощо, у переробній галузі.
- високими цінами на електричну енергію і природний газ;
- високими відсотковими ставками за банківськими кредитами;
- втратою значної частини ринків збуту продукції овочівництва внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини території Донецької та Луганської областей;

Комплексне розв'язання проблеми можливе шляхом розроблення, прийняття й виконання Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року (далі – Програма).

4. Мета і строки реалізації проекту Програми

Метою Програми є створення організаційно-економічних умов для ефективного розвитку галузі овочівництва, подальшого розвитку переробної галузі, стабільного забезпечення населення високоякісною овочевою продукцією, збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю, посилення присутності України на світовому ринку овочевої продукції.

Кінцевою метою проекту Програми є нарощування обсягів виробництва овочево-баштанної продукції на період до 2025 р. до 15 млн т (додаток 3) на рік та підвищення норми споживання в кількості до 186 кг на одну людину з одночасним збільшенням обсягів експорту овочевої та баштанної продукції до 1,5 млн т на рік. Реалізація положень проекту Програми досягається за рахунок залучення існуючого потенціалу сільгоспвиробників овочевої продукції, впровадження новітніх технологій вирощування культур, удосконалення фінансово-кредитної політики інфраструктури ринку та експортно-імпортних операцій. Проект програми передбачається реалізувати до 2025 року.

5. Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів

Можливі два варіанти розв'язання проблеми.

Перший варіант передбачає оновлення матеріально-технічної бази овочівництва та переробної галузі за власні кошти підприємств.

Застосування першого варіанта не дасть можливості комплексно розв'язати проблеми овочівництва та баштанництва.

Другий варіант передбачає створення правових, фінансових і організаційних умов для забезпечення збільшення обсягів виробництва продукції овочівництва шляхом застосування інвестицій в умовах сприятливого зовнішнього середовища та надання державної підтримки.

Застосування другого варіанта як оптимального дасть змогу стимулювати виробництво в Україні достатньої кількості високоякісної продукції овочівництва, створити умови для забезпечення населення такою продукцією у достатній кількості за доступними цінами та сформувати потужний експортний потенціал.

6. Шляхи та організаційні заходи реалізації проекту Програми

Проблему передбачається розв'язати шляхом:

Сировинні овочеві зони:

- сприяти розвитку регіональних зон вирощування овочевих і баштанних культур на території України з урахуванням їх біологічних особливостей та ґрунтово-кліматичних умов регіону;
- сприяти ефективному формуванню відповідної структури посівних площ овочевих культур з урахуванням сприятливості умов їх вирощування за регіонами та коливання урожайності за роками стосовно ґрунтово-кліматичних особливостей сільськогосподарських територій. Під час формування структури посівних площ врахувати дефіцит окремих видів овочевої продукції на міжнародному ринку.

Технології вирощування:

- посилити впровадження у виробництво перспективних науково-обґрунтованих енергоефективних технологій під окремі овочеві і баштанні культури з використанням прогресивних заходів їх вирощування, удобрення;
- впровадити збалансовану систему удобрення овочевих і баштанних культур за виносом поживних речовин прогнозованим урожаєм (додатки 4–7);
- постійно проводити сортозаміну та сортооновлення;
- забезпечення розвитку водних меліорацій з раціональним використанням наявних водних ресурсів для досягнення високої стабільності виробництва овочевої продукції;
- збільшити обсяги виробництва овочевої та баштаної продукції на зрошуваних землях з використанням краплинного зрошення, мікродощування і фертигації;
- підвищувати родючість ґрунтів шляхом введення та освоєння овочевих сівозмін з багаторічними бобовими травами, сидеральними культурами, внесенням органічних і мінеральних добрив, мікробних препаратів, застосування сучасних технологій обробітку ґрунту;
- розроблення в системі Національної академії аграрних наук України зональних базових технологій вирощування овочевих культур стосовно

особливостей умов окремих регіонів, в тому числі адаптованих до використання в системі органічного та зрошуваного землеробства. Це дасть можливість створити регіональні асоціації виробників овочевої продукції, зокрема в межах об'єднаних територіальних громад, та цілеспрямовано розвивати відповідну інфраструктуру.

Селекція і насінництво:

Для «реанімації» вітчизняного насіннєвого ринку посилити співпрацю з Українським інститутом експертизи сортів рослин та Міністерством аграрної політики й продовольства України в напрямку запровадження пільг при внесенні вітчизняних сортів та гібридів до «Державного реєстру сортів рослин придатних для поширення в Україні» шляхом повного відшкодування витрат для державних установ – оригінаторів насіння та відпрацювання механізму державної підтримки первинних ланок насінництва шляхом повного відшкодування елітної надбавки державним науковим установам:

- розробити механізм державної підтримки первинних ланок насінництва шляхом повного відшкодування елітної надбавки державним науковим установам; даний захід дозволить залишати елітну надбавку в розпорядженні виробника, що дасть змогу реалізувати базове насіння практично за ціною сертифікованого; це сприятиме збільшенню обсягів продажу базового насіння та підвищенню урожайності товарних овочів;

- посилити контроль за сертифікацією насіння овочевих і баштанних культур в посередницьких фірмах, які не є виробниками насіння шляхом відновлення «Ліцензії на право оптової торгівлі» цим насінням; організації та приватні особи, що займаються реалізацією насіння овочевих і баштанних культур обов'язково повинні мати: довідку про якість та походження насіння; копію сертифікату якості, ліцензію на право оптової торгівлі;

- використовувати в селекції і насінництві метод молекулярно-генетичної ідентифікації та створити генетичні паспорти овочевих культур;

- проводити фундаментальні дослідження з вивчення імунітету овочевих рослин на генетичному рівні;

- зміцнити матеріально-технічну базу для селекції і насінництва із залученням інвестиційних коштів;

- щорічно визначати потребу у насіннєвому матеріалі за кожною з овочевих культур, а Національній академії аграрних наук України посилити організацію виробництва насіння відповідної якості в необхідних обсягах (додаток 8);

- налагодити єдину систему насінництва, що включає в єдину мережу суб'єктів інтеграції: виробників насіння, логістичні регіональні центри післязбиральної доробки та зберігання насіння, торговельно-заготівельні підприємства із закупівлі та реалізації насіння, підприємства з виробництва насіння.

Вирощуванням добазового насіння будуть займатися вітчизняні селекційні установи, а саме: Інститут овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України з мережею його дослідних станцій та інші установи. Базове насіння повинні вирощувати дослідні

господарства, а сертифіковане – суб'єкти насінництва, які внесені до Державного реєстру виробників насіння. Це дасть змогу збільшити обсяги сертифікованого насіння, знизити його вартість та одночасно поліпшити асортимент та якість (Додаток 9).

Зберігання, переробка та логістика

- реконструювати існуючі овочесховища місткістю 1,3 млн т та побудувати нові з сучасним обладнанням місткістю 1,2 млн т овочевої продукції (див. додаток 6);
- розробити сучасну технологію переробки овочів у високоякісні харчові продукти (консерви овочеві, соуси, кетчупи, соління, напої та ін.);
- створити мережу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з частковою переробкою овочевої продукції;
- створити систему торгівлі овочевою продукцією через продовольчі ринки (дрібні овочеві ринки, крупнотоварні ринки, супермаркети) з перевіркою показників якості продукції;

Якість продукції та експорт:

- розроблення регіональних планів соціально-економічного розвитку з урахуванням розвитку галузі овочівництва та вжиття заходів щодо спрощення доступу виробникам овочів до ринків збуту;
- встановлення оптимальної ємності ринку овочів за видами конкретної продукції, у тому числі призначеної для переробки;
- посилити контроль за якістю продукції на рівні обласних центрів шляхом створення інспекцій якості сільськогосподарської продукції при обласних адміністраціях та їх тісної співпраці з лабораторіями якості на регіональних ринках;
- проблема незбалансованості експорту України, у якому переважає продукція з низьким ступенем переробки, потребує впровадження нових підходів до створення національної експортної політики, спрямованої на диверсифікацію експорту та збільшення в його структурі товарів з високою доданою вартістю;
- гармонізувати національні стандарти з виробництва, зберігання, переробки та збуту овочевої продукції відповідно до міжнародних та європейських вимог;
- збільшити обсяги виробництва овочевої продукції на експортні цілі за європейськими стандартами;
- посилити контроль за якістю овочевої продукції на основі національних і міжнародних вимог шляхом удосконалення роботи екологічних та санітарних служб.

Інноваційна стратегія розвитку овочівництва:

- розробити новітні технології виробництва овочево-баштанної продукції у відкритому і захищеному ґрунті;
- створити нові інноваційні продукти переробної галузі;
- застосовувати перспективні форми трансферу інновацій та реклами;
- покращити систему логістики та маркетингу.

Інвестиційна стратегія розвитку овочівництва:

- сприяння утворенню сільськогосподарських кооперативів з виробництва, заготівлі і зберігання овочів;
- сприяння залученню інвестицій у забезпечення розвитку овочівництва та розбудові сучасної ринкової інфраструктури, яка відповідає міжнародним стандартам, на тлі державних гарантій, муніципальних облігацій, фінансування міжнародних фінансових організацій;
- отримання міжнародної технічної допомоги на забезпечення розвитку сільськогосподарських кооперативів не менше 50 млн доларів США;
- для збільшення обсягів надходження коштів від міжнародних фінансових організацій та приватних інвесторів сприяти створенню регіональних «Каталогів інвестиційних пропозицій» на рівні департаментів економіки і міжнародних відносин при обласних державних адміністраціях;
- створити комерційні структури розвитку селекції і насінництва овочевих і баштанних культур;
- розробити нові види органічних добрив, органо-мінеральних і комплексних водорозчинних мінеральних добрив для відкритого і захищеного ґрунту з урахуванням біологічних особливостей культур;
- розробити нові системи захисту рослин від хвороб, шкідників та бур'янів, включаючи різні методи захисту (агротехнічні, біологічні, хімічні);
- створити підприємства для виробництва полімерних матеріалів та будівництва тепличних комплексів;
- збільшити обсяги інвестиційних надходжень для будівництва нових сучасних овочесховищ, переробних підприємств, логістичних пакувальних центрів;
- впроваджувати на зрошуваних землях сучасні системи мікродощуванням та краплинного зрошення з фертигацією;
- створити на комерційній основі резервний фонд елітного насіння овочевих і баштанних культур;
- створити дорадчу службу з питань виробництва, зберігання, переробки та збуту овочевої продукції на різних рівнях.

Організаційно-економічне забезпечення:

- знизити собівартість виробництва овочевої і баштаної продукції шляхом підвищення врожайності та заощадження матеріальних і людських ресурсів;
- підтримувати територіальні виробничі об'єднання, спрямовані на інвестування, розробку і виробництво інноваційної продукції;
- надавати пільгове кредитування для будівництва овочесховищ, тепличних комплексів, зрошувальних мереж, у т.ч. мікродощуванням та краплинним зрошенням з фертигацією;
- зменшити митний збір за ввезення машин, механізмів та обладнання, які не випускають в Україні для виробництва й переробки овочевої продукції;
- проводити матеріальну підтримку кооперативних підприємств з виробництва, зберігання, переробки та реалізації овочевої продукції через пільгове оподаткування і кредитування (перший рік – безвідсотковий кредит);
- запровадити часткове відшкодування виробникам насіння вартості затрат на вирощування, засоби механізації, захисту рослин, удобрення,

зрошення (25 %);

- передбачити надання державної підтримки з відшкодування елітної надбавки господарствам (20 % для однорічних культур, 30% – для дворічних);
- залучити промисловий, торговий і банківський капітали для розвитку галузі овочівництва й переробної галузі;
- посилити контроль за формуванням цін на продукцію овочівництва в ланцюгу від виробника до споживача за допомогою розвитку мережі кооперативних плодоовочевих аукціонів;
- забезпечити надання державної підтримки суб'єктам господарювання, сільськогосподарським кооперативам для проведення міжнародної сертифікації та розширення експортних ринків збуту, часткове відшкодування вартості будівництва нових тепличних комплексів (до 30 %); часткове відшкодування вартості будівництва та/або придбання обладнання для кооперативних пакувальних центрів свіжої овочевої та баштанної продукції (до 30 %);
- сприяти вдосконаленню системи статистичної звітності в галузі овочівництва.

Заходи удосконалення роботи дрібнотоварного сектора:

- ініціювати механізм державної підтримки кооперативів з виробництва, зберігання, переробки та реалізації овочевої продукції через пільгове оподаткування і кредитування (перший рік – мінімальні відсотки по кредитах);
- впроваджувати сорти та гібриди овочевих і баштанних культур у господарствах населення з високими органо-лептичними властивостями;
- налагодити випуск малогабаритної техніки та інвентару для дрібнотоварного сектора;
- для удосконалення збуту овочів дрібних товаровиробників у віддалених районах налагодити роботу переробних цехів, заготівельно-торгівельних кооперативів з урахуванням якості продукції.

Заходи з регулювання органічного сектору овочевого ринку:

- розробити систему «Органічне виробництво» як для крупнотоварного сектора, так і господарств населення з використанням відповідних наукових розробок та засобів контролю за якістю продукції;
- стимулювати ведення органічного сільського господарства та довести показник виробництва органічних овочевих культур до 10% за принципом «кожен десятий овоч – органічний»;
- наблизити законодавство України до законодавства ЄС відповідно до Угоди про асоціацію та до відповідних міжнародних стандартів, зокрема щодо питань безпеки харчових продуктів, санітарного і фітосанітарного контролю з метою забезпечення правового поля для виробництва органічних овочів, їх переробки та торгівлі;
- підвищити рівень екологічної обізнаності та активності суспільства, запровадження рекламної маркетингової діяльності на всіх рівнях, що направлена на підтримання еколого-економічної рівноваги та забезпечення потреб населення за допомогою відповідної організації обміну, просування органічних торгових марок та контролю за їх походженням;
- поступальне впровадження ефективної моделі прогнозування, планування, управління та виробництва в діяльності органічного підприємства;

- впровадження науково - обґрунтованих підходів за вирощування органічних овочів у сертифікованих господарствах, з врахуванням спеціалізації по зонах вирощування, зокрема овочів «борщового набору» та баштанних культур;

- створення вітчизняних «органічних брендів» на основі розробки сучасних сортових технологій вирощування органічних овочів шляхом рекомендації певного виду сорту чи гібрида до конкретних ґрунтово-кліматичних умов господарства з врахуванням вимог замовника щодо якісних параметрів готової органічної продукції.

- застосування методів моделювання при управлінні асортиментною політикою овочевого підприємства з виробництва органічної овочевої продукції шляхом оптимізації посівних площ на основі науково обґрунтованих нормативів витрат;

- удосконалення функціонування інфраструктури оптових ринків із гарантованим забезпеченням місць продажу овочевої продукції відповідної якості та екологічної безпеки на національному, регіональних та районних рівнях.

- вжити заходи щодо удосконалення тарифно-митної політики на імпорт основних видів органічної овочевої продукції.

Законодавчі акти:

- посилити прозорість та ефективність заходів управління виробництвом і ринком шляхом регулювання цін, а також реформування Державного продовольчого резерву і Державного агарного фонду, запровадження інструментарію менеджменту та ділової практики, адаптованих до глобальних викликів і коливань світових цін;

- розробити законодавчі та нормативно-правові акти у сфері овочівництва для створення сприятливого зовнішнього середовища щодо впровадження інноваційних й інвестиційних проектів;

- удосконалити законодавчу базу з регулювання експортних операцій овочевої продукції.

Наукове забезпечення:

- постійно створювати нові конкурентоздатні сорти і гібриди інтенсивного типу, з урахуванням вимог ринку, високоврожайних, стійких до біотичних та абіотичних факторів;

- розвивати інформаційне забезпечення, яке повинно складатися із ефективної діяльності регіональної та районних дорадчих служб із залученням провідних фахівців наукових та учбових закладів;

- застосовувати різні форм трансферу інновацій та реклами;

- посилити роботу демонстраційних полігонів при наукових установах та дослідних центрах, організовувати виставки, ярмарки, дні поля, проводити наукові конференції, круглі столи за участю господарств-виробників овочево-баштанної продукції, у т. ч. і господарств населення;

- підтримувати науково-виробничі об'єднання, спрямовані на інвестування, розробку й виробництво інноваційної продукції;

- сприяти збереженню та відновленню родючості ґрунтів шляхом впровадження науково обґрунтованих систем удобрення та сівозмін;

- застосовувати у виробництві науково обґрунтовані нормативи собівартості овочевої і баштаної продукції;
- удосконалити нормативно-правову систему формування та функціонування овочевого ринку;
- розвивати вітчизняну селекцію і насінництво на базі Інституту овочівництва і баштанництва НААН шляхом створення високоврожайних, адаптованих до природно-кліматичних умов України сортів і гібридів овочевих і баштанних культур, які мають лікувально-профілактичні, протекторні властивості, зовнішню привабливість, придатність до тривалого зберігання, промислової переробки та механізованого збирання та інші ознаки підвищення конкурентоспроможності товарної продукції;
- на основі міжвидової гібридизації створювати інтрогресивні лінії овочевих видів рослин як цінних для селекції ген носіїв стійкості до основних збудників хвороб, абіотичної стійкості та високого вмісту біологічно цінних компонентів у придатних до споживання частинах рослин;
- поглиблювати теоретичні дослідження з генетики спадкування цінних господарсько-цінних ознак у батьківських компонентів гетерозисних гібридів овочевих і баштанних рослин, розробка методологічних підходів переходу гібридної селекції на стерильну основу, створення материнських компонентів гетерозисних гібридів з генетично контрольованою ознакою стерильності;
- залучати у генетико-селекційну роботу молекулярні та біохімічні маркери для визначення генетичної типовості новостворених сортів і гібридів F₁ овочевих і баштанних видів рослин, розробка генетичних паспортів на нові селекційні новації та відомі сорти-бренди для захисту прав селекційних установ на створений інноваційний продукт, що має високий попит на ринку;
- проводити постійний моніторинг розвитку та розповсюдження шкідників і хвороб основних овочевих і баштанних видів рослин;
- розробляти використовувати сучасні імунологічні та молекулярні методи прискореної діагностики вірусних хвороб овочевих і баштанних видів рослин;
- розробляти експрес-тести для діагностики вірусів у польових умовах, а також технологій виробництва вітчизняних тест-систем.

7. Науковий супровід виконання Програми

Інститут овочівництва і баштанництва НААН є головною науковою установою з питань овочівництва, розробляє та удосконалює існуючі наукові підходи ведення селекційно-насінницького процесу, займається створенням нових конкурентоздатних сортів і гібридів овочевих і баштанних культур, що здатні зберігати потенційну врожайність сорту при зниженні норм внесення добрив та хімічних засобів захисту рослин, з високим генетичним потенціалом адаптивності, продуктивності та стійкості до стресових факторів навколишнього середовища, розробляє адаптовані органічні і енергоефективні системи виробництва овочів, що забезпечують виконання цільових програм розвитку галузі.

За 2016–2020 роки Інститутом овочівництва і баштанництва НААН та його дослідними станціями створено 51 сорт та гібрид овочевих і баштанних культур, у тому числі 35 за 2020 рік, для гетерозисної селекції понад 100 ліній. Важливим напрямом роботи установи як селекційного центру є формування, вивчення та залучення до селекційного процесу генофонду овочевих і баштанних видів рослин. Зараз колекція овочевих і баштанних рослин налічує 6530 зразків, у тому числі, у ІОБ НААН – 5832 та Донецької ДС – 748. Активно проводиться робота з інтродукції нових зразків – тільки за останній рік колекцію збільшено на 533 зразки та інтродуковано 267 нових зразків з 15 країн світу. Розроблено методики з формування банку генетичних ресурсів та збереження насіння. Сформовано 2 каталоги морфологічних ознак зразків генофонду перцю солодкого та цибулі ріпчастої (2020 р.), 2 ознакові колекції баштанних культур кавуна (яка налічує 49 зразків, 2017 р.) та гарбуза (яка налічує 50 зразків, 2018 р.); сформовано колекцій пасльонових культур (2019–2020 рр.): по помідору (ознакова (48) та спеціальна (27)), по перцю солодкому – робоча (36).

Ведуться дослідження з використанням методів генетики та біотехнології. Оптимізовано технологію селекційного процесу з використанням біотехнологічної ланки (розроблено експрес-методи оцінки та добору джерел стійкості до основних хвороб, посухи, підвищеної концентрації солей, підібрано концентрації селективних агентів для *in vitro* скринінгу). За методикою прискореного створення сортів і гібридів пасльонових культур створено: на міжвидовій основі ранньостиглу лінію баклажана Павлотас-2020, яка відзначається продуктивністю однієї рослини до 1,4 кг плодів у фазі технічної стиглості. Методом індукованого мутагенезу створена Лінія помідора L. SZK-59, яка вирізняється високим вмістом біологічно цінних компонентів у плодах і урожайністю до 70 т/га у відкритому ґрунті. Розроблено методичні рекомендації з оптимізації мутаційної селекції помідора, впровадження яких у селекційну практику дозволить прискорено у 3 рази перевести гібридне насінництво на стерильну основу. Методом індукованого мутагенезу створено новий сорт помідора салатного напрямку використання Сонцедар, який відзначається жовтим забарвленням плодів та високою урожайністю 84 т/га у відкритому ґрунті. Економічний ефект склав 199,9 тис. грн/га.

За біотехнологічним напрямом досліджень розроблено «Спосіб оцінки і добору джерел стресотолерантності помідора для альтернативних технологій в культурі *in vitro*, що дозволив спрогнозувати рівень стресотолерантності генотипів помідора та їх придатності до вирощування за різних рівнів інтенсивності виробництва. (ІОБ НААН). Розроблено «Спосіб математичного моделювання нових генотипів помідора і їх придатності до вирощування за різних рівнів інтенсивності виробництва», який дозволяє за рахунок комплексної оцінки на селективних середовищах та на 40 % зменшити об'єми польових досліджень, в чотири рази прискорить тривалість створення придатних для вирощування за органічних технологій генотипів і сприятиме поліпшенню екологічної ситуації. Селекційна робота з пасльоновими культурами

проводиться за напрямками розробки сортів і гетерозисних гібридів з підвищеним вмістом цінних речовин, стійких до біотичних і абіотичних факторів середовища в ІОБ, на Черкаській дослідній станції та в Київській лабораторії Інституту садівництва; придатних до механізованого збирання та інтенсивних технологій вирощування в умовах Степу в Інституті зрошуваного землеробства. В інституті за селекцією помідора створено сорт Вечірня Гуаш, універсального призначення, який відзначився урожайністю 44 т/га, високим вмістом загального цукру (на 65 % від стандарту), сливоподібними плодами червоно-фіолетового забарвлення.

Для вирощування в умовах весняних плівкових теплиць створено стійкий до альтернаріозу та кладоспоріозу гібрид помідора Переможець F_1 з урожайністю 19,6 кг/м², масою плоду біля 200 г, що перевищує стандарт за круплоплідністю на 30–40 %, плоди якого відзначаються високою щільністю та стійкістю до розтріскування. Для умов Півдня України (ІЗЗ НААН) створено новий сорт помідора *Презент* промислового типу, з урожайністю 80 т/га та гібрид *Арабат* F_1 з урожайністю 100 т/га, вмістом сухої розчинної речовини 5,7–5,8 %. Розроблено спосіб добору вихідного матеріалу для адаптивної селекції та отримано патент на корисну модель. Економічна ефективність 43–46 тис. грн чистого прибутку з гектара (ІЗЗ НААН). На Черкаській державній СДС за напрямком селекції на підвищений вміст лікопіну у плодах створено сорт помідора Спалах з вмістом лікопіну 6,02–7,9 мг/100г, урожайністю товарних плодів 46 т/га в богарних умовах. Створено дві стресостійкі лінії помідора Лінія ЛК 599 та Лінія ЛК 602. В Інституті садівництва НААН в умовах плівкових теплиць за напрямком створення стійких до дії стресових чинників генотипів створено новий гібрид помідора *Марс* F_1 , який переважає стандарт за рівнем урожайності на 11 %, відмічається масою плоду – 170 г. У процесі селекції перцю солодкого (ІОБ НААН) створено гібрид Андрус F_1 , який відзначається високою урожайністю 45 т/га та масою плоду 82 г та середньоранній сорт Язичок з урожайністю 37 т/га, масою плоду 62 г, з високою стійкістю до ураження хворобами в'янення. В Інституті садівництва НААН створено стресостійкий, ранньостиглий, дружнодостигаючий, стійкий до вершинної гнилі та опіків гібрид перцю солодкого Смак F_1) з кубоподібними плодами масою 125 г та товщиною перикарпію 12–14 мм, для якого характерний компактний кущ, зі скоростиглістю 111–120 діб, дозріває на рівні стандарту Сяйво F_1 (період плодоношення 73 доби). Маса товарного плоду – 125 г, високоврожайний (10,3 кг/м²). В ІОБ НААН створено сорт баклажана Умка з підвищеною якістю плодів, урожайністю 38 т/га, середньою масою плода 150 г, високостійкий до ураження фітофторозом, альтернаріозом та фузаріозним в'яненням. Створено гібрид баклажана Сердолік F_1 , який відзначається високою урожайністю 35 т/га, масою плоду 170 г, ранньостиглістю (88 діб) та красивими рожево-бузковими плодами з високим вмістом сухої речовини (8,35 %) та високою стійкістю проти хвороб. Селекція огірка ведеться в Інституті овочівництва і баштанництва за напрямком створення конкурентноздатних бджолозапильних і партенокарпічних гетерозисних гібридів корнішонного типу та на дослідній станції «Маяк» зі створення сортів та гібридів ніжинського сорто типу, адаптованих до стресових факторів середовища. За селекцією огірка в ІОБ НААН

створено бджолозапильний гібрид огірка корнішонного типу Сонет F₁ для відкритого ґрунту, з урожайністю 32 т/га та партенокарпічний гібрид огірка корнішонного типу Слава F₁ для умов плівкових теплиць, з урожайністю 25 кг/м², які відзначаються високою стійкістю до хвороб. На ДС «Маяк» створено два сорти огірка ніжинського сортотипу. *Олімп* – середньопізній (48 діб), з тривалістю плодоношення 65 діб, урожайністю 39,6 т/га та *Оптиміст* – ранньостиглий (40 діб), з тривалістю плодоношення 58 діб, урожайністю 38,0 т/га з відносною стійкістю проти пероноспорозу.

Селекційна робота з цибулевими культурами (основними напрямками якої є екологічна пластичність, висока потенційна урожайність та лежкість, підвищений вміст біохімічних компонентів) ведеться в Інституті, на Носівській дослідній станції Інституту пшениці та дослідній станції «Маяк». На Носівській СДС створено гострий, середньостиглий сорт цибулі ріпчастої Надійна з високим потенціалом урожайності 35 т/га, адаптивності, збереженості 94 % та стійкості проти хвороб та стійкості (7 балів), який переважає стандарт за врожайністю на 19,4–30,4 %. На ДС «Маяк» створено гострий середньостиглий сорт Чайка з високою урожайністю цибулин (38 т/га), що перевищує стандарт на 68,3 % та високою збереженістю (95 %) і вмістом сухої речовини 15,7 %.

В Інституті овочівництва і баштанництва НААН створено скоростиглу лінію цибулі шалот Колобок, придатну до генеративного способу розмноження, з високою зимостійкістю (92,8 %), насіннєвою продуктивністю (3,2 г), урожайністю цибулин (19,8 т/га) та зелених листків (37,4 т/га), збереженістю цибулин (85,2 %), яка відзначається 4–7 шт. цибулин у гнізді.

За напрямом селекції капусти білоголової пізньої дослідження ведуться в ІОБ НААН. Створено сорт Слобожаночка, яка за вмістом вітаміну С перевищує стандарт на 11 %. Сорт характеризується високою щільністю головки, довготривалим (до 160 діб) періодом зберігання та високою якістю ферментованої квашеної продукції (9 балів). Розроблено «Методику створення батьківських форм для гібридної селекції капустяних культур (капусти та редиски)», яка застосовується при створенні гетерозисних гібридних популяцій F₁ за використання явища самонесумісності. Гібридність таких популяцій становить 85–90 %, а ефект гетерозису 25–30 %.

За селекцією коренеплідних культур дослідження ведуться в Інституті овочівництва і баштанництва НААН та на ДС «Маяк». В ІОБ НААН створено високобетаніновий середньостиглий гібрид буряка столового **Король F₁**, Гібрид переважає стандарт за урожайністю на 30 % (56 т/га), вмістом бетаніну – на 51%, має високу лежкість та стійкість проти хвороб. Створено лінії *Льова*, *Кузя*, *Федос*, *Зірка*, *Тобік*, *Нікі* та *Орфей* (2016–2020), розроблено метод «Прискорення селекції і розмноження ліній і гібридів буряку столового на основі поліплоїдії, ЦЧС, біотехнології».

За напрямом селекції зі створення сортів і гібридів F₁ моркви, придатних до органічних технологій вирощування створено ранньостиглу (90 діб) лінію *Іриска* – сортотипу Шантане, фертильну з конічним коренеплодом (17,0 см), урожайністю 50 т/га, яка добре зберігається та має високу стійкість до розтріскування, хвороб та шкідників. Розроблено «Методичні підходи

прискорення селекційного процесу моркви (*Daucus carota* L.)», які скорочують у два рази термін селекційно-насінницького процесу створення генотипів, сприяють стабілізації ознак, підвищують продуктивність коренеплодів, насіння та вміст хімічних речовин на 25–40 %, забезпечують нормативну і сортову якість насіння та знижують витрати на 48–54 тис. грн.

Створено гібрид скоростиглого, адаптивного, лежкого з високим вмістом хімічних речовин пастернаку *Гномік F₁*, який має конічну форму коренеплоду, довжиною 18,0 см, масою 200–300 г, жовто-білого кольору та придатного для вирощування на важких ґрунтах за рахунок легкого висмикування. Передано до НЦГРРУ лінії пастернаку посівного *Урожайна, Граф*. Розроблено спосіб «*Прискорений спосіб створення гібридів F₁ і сортів петрушки та пастернаку*» з високими якісними показниками придатних до механізованого збирання на основі добору, гібридизації та культури *in vitro*, впровадження якого скорочує селекційний процес до 3 років (замість 8) та період інцухтування з 7–8 до 3 поколінь та отримано патент. Створено перший гібрид петрушки кореневої *Казкова F₁*, який формує округло-конічні (скорочені на 20% від стандарту) коренеплоди, довжиною 16–20 см, з гладкою рівною поверхнею, кремово-білого кольору. Річний економічний ефект становить 13–14 тис. грн/га (ІОБ НААН).

За напрямом селекції пряно-ароматичних культур дослідження ведуться на Закарпатській ДСГДС НААН. Розроблено методику «Оцінка селекційного матеріалу ароматичних видів овочевих культур за ознаками продуктивності»;

Сформовано робочі колекції васильків справжніх та перцю пряного для селекційного процесу; розроблено «Спосіб оцінки васильків справжніх за господарськими ознаками» (патент).

На ДС «Маяк» ІОБ НААН ведеться селекційна робота з малопоширеними культурами. Створено новий сорт фенхелю овочевого *Гостинець*, який відзначився високою урожайністю товарних головок на рівні 12,5 т/га, вмістом вітаміну С у зеленій масі на рівні 22,5 мг/100 г. Створено сорт ревеню чорноморського *Березіль* з урожайністю товарних черешків 27,1 т/га та періодом від відростання рослин на весні до збиральної стиглості черешків – 30 діб. Економічний ефект від впровадження якого становив 35 тис. грн./га. Також на дослідній станції «Маяк» ІОБ НААН на основі мутаційної селекції створено новий сорт кропу пахучого *Делікатесний* з урожайністю 17 т/га та вмістом вітаміну С – 113 мг/100 г, який відзначається подовженим на 5 діб періодом господарської придатності. Та новий сорт індау посівного *Барвінковий* з урожайністю зеленої маси 17 т/га, вмістом вітаміну С – 102 мг/100 г. Економічний ефект від впровадження становив біля 25 тис. грн/га

Селекційна робота з баштаними культурами ведеться в Інституті овочівництва і баштанництва, на Дніпропетровській дослідній станції ІОБ НААН та на Південній дослідній станції Інституту водних проблем та меліорації.

За результатами селекційної роботи у ІОБ НААН створено два нові конкурентоздатні гетерозисні гібриди кавуна *Татіус F₁* і *Мет F₁* середньоранньої групи стиглості (80–85 діб) з високою урожайністю, відповідно 50,3 т/га та 45,2 т/га, що перевищує стандарт на 36–51 %. Гібриди відзначаються високою адаптивною здатністю. Рівень рентабельності їх складає 308–325 %. Розроблено методичні підходи щодо використання

ідентифікованого за морфологічними генами лінійного матеріалу в гетерозисній селекції кавуна. Отримано шість свідоцтв про реєстрацію зразка генофонду рослин в Україні. Економічний ефект від впровадження 17,5–34,5 тис. грн/га. Хімічний склад плодів: суха розчинна речовина: 9,9–10,6 %, цукор 8–9 %, вітамін С – 6–7 мг/100 г, стійкі до хвороб (7–9 балів), що виключає хімічні обробки фунгіцидами. На Дніпропетровській ДС на основі моноєційних форм створено новий середньостиглий (88 діб) гібрид *Оксамит F₁*, який переважає аналог за урожайністю на 24 %, вмістом розчинної сухої речовини на 0,8 % (Дніпропетровська ДС ІОБ НААН). Створено ранньостиглу лінію кавуна Малюк моноєційного типу цвітіння), яка переважає аналог за товарною урожайністю на 3,3 т/га (13,6 %) та стійка до сонячних опіків. Річний економічний ефект – 14,0 тис. грн./га. Оформлено правовий захист на «Спосіб добору адаптивних ліній кавуна моноєційного типу цвітіння», який дозволяє ефективно диференціювати генофонд кавуна за екологічними параметрами та виділяти лінії з високою пластичністю і стабільністю та товарною продуктивністю. Розроблено «Методичні рекомендації з гетерозисної селекції кавуна».

На Південній дослідній станції Інституту водних проблем та меліорації за вивчення ознаки жаростійкості створено середньоранній гетерозисний гібрид кавуна інтенсивного типу для умов зрошення *Торфін F₁*, товарна урожайність якого сягає 100 т/га (перевищення стандарту до 20 %).

На Дніпропетровській ДС ІОБ НААН за вивчення впливу інбридингу на зміну цінних господарських ознак створено новий високоадаптивний ранньостиглий гетерозисний гібрид дині Пісня *F₁*, який перевищує стандарт за загальною врожайністю на 54 %. Економічний ефект 20 тис. грн/га.

Створено нову лінію дині для гетерозисної селекції РЛ-2 з маркерною ознакою «розсічений листок». Розроблено Методичні рекомендації з селекції гетерозисних гібридів дині, подано заявку на корисну модель «Спосіб селекції лінійного матеріалу дині». За селекцією гарбуза на високий вміст каротину і пектину створено новий гібрид гарбуза мускатного Ромашка *F₁* з урожайністю 30 т/га та гібрид гарбуза великоплідного Фараон *F₁* з урожайністю плодів – 37 т/га, які за вмістом β -каротину перевищують стандарт на 20–50 % та пектину – утричі (300 %).

Для гетерозисної селекції створено дві лінії гарбуза: великоплідного Насолода з урожайністю – 26,6 т/га що на 20,9% вище стандарту, середня маса плоду – 3,7 кг, тривалість періоду до досягання – 125 діб. Річний економічний ефект – 13,8 тис. грн/га. та гарбуза мускатного БАК-1. Лінія переважає аналог за товарною врожайністю на 25%, вмістом розчинної сухої речовини на 0,6%. Вегетаційний період – 125 діб. Річний економічний ефект – 15,0 тис. грн/га. З високою комбінаційною здатністю. Розроблено «Спосіб добору висококаротинних форм гарбуза». Для ефективної роботи з селекції на каротин, лежкість і цукристість плодів розроблені Методичні рекомендації по гетерозисній селекції гарбуза на каротин і пектин.

На Південній ДСДС за дослідженням якісних показників різних підвидів гарбуза мускатного в умовах Півдня України створено середньостиглий (115–

120 діб) сорт гарбуза мускатного *Малютка*, який переважає стандарт за каротином на 38 %. Відзначається порційними плодами масою 2,3–2,5 кг.

За напрямом селекції кабачка для умов півдня України створено новий гібрид кабачка *Aipic F₁* – ранньостиглий (39–43 діб), з урожайністю на краплинному зрошенні до 100 т/га. Плоди містять до 5,0 % сухої речовини. Для нього розроблена система насінництва. (ПДСДС ІВПіМ НААН).

В Інституті розроблено *альтернативний метод* створення полікультурного агроформування на основі *алелопатичного тестування* сумісності овочевих та супутніх рослин для смугового способу вирощування.

За цим методом насичення сівозміни культурами суцільного посіву (у т. ч. бобовими) сягає 40–50%, що відповідає вимогам альтернативного (органічного) землеробства. Смуговий спосіб вирощування овочевих культур забезпечує повну технологічність усіх виробничих процесів із застосуванням систем машин з різною шириною захвату агрегатів: 1,4 м; 2,8 м; 4,2 м тощо. Щоб альтернативна система функціонувала за принципом інтеркропінгу (полікультури), на полі формують рівновеликі смуги з овочевими культурами та культурами суцільного посіву (супутніми). Чергування культур у сівозміні відбувається шляхом періодичної зміни залужених та незалужених смуг.

У довготривалих стаціонарних дослідженнях встановлено позитивний вплив органо-мінеральної системи удобрення на поліпшення енергетичного стану ґрунту (підвищення енергопотенціалу та показнику стійкості родючості), зростання вмісту гумусу (до 4,31–4,36%) та основних елементів живлення в орному шарі ґрунту (на 5–37%), збільшення продуктивності ланки сівозміни (збільшення виходу кормових одиниць до 12,8 т/га).

У довготривалих стаціонарних дослідженнях розроблено біологізовані системи удобрення овочевих культур, що включають комплексне використання органічних та сидеральних добрив, мікробних препаратів різного спрямування. Так, використання даних систем удобрення забезпечує зростання урожайності цибулі на 26–51%, підвищення вмісту гумусу на 0,11 % (з 4,16 до 4,27 %), мікробіологічної активності ґрунту, збільшення економічних показників.

За розробки наукових принципів контролювання ознак якості і лежкості овочевої продукції у ІОБ НААН удосконалено технологію виробництва цибулі шалот за рахунок використання сульфоровмісних добрив та біологічних препаратів, що забезпечує зростання урожайності цибулин на 0,7–2,8 т/га, зменшення втрат від ураження гнилями під час тривалого зберігання майже в 4 рази, підвищення збереженості цибулин на 3,9–9,0 %.

Для прогнозування лежкості продукції встановлено математичну залежність збереженості товарних цибулин шалоту від вмісту сухої речовини та суми ефективних температур за час вегетації.

За результатами статистичної обробки даних встановлено ознаки якості і лежкості овочевої продукції та фактори зовнішнього середовища що впливають на їх формування. Лежкість цибулі ріпчастої та шалот має пряму залежність від вмісту сухої речовини, дицукрів, вітаміну С, зворотну – від вмісту моноцукрів. Розроблені прийоми сприяють накопиченню у цибулинах вітаміну С, сухої речовини та цукрів. Економічний ефект розроблених прийомів складає 1,0–1,4 тис. грн/т.

Для умов Східного Лісостепу України в ІОБ НААН розроблено «Технологію безпересадкового вирощування насіння дворічних овочевих рослин (морква, петрушка, пастернак)», яка дозволяє завдяки зменшенню трудових витрат на 30% знизити собівартість виробленої продукції на 40–55 %, та збільшити рентабельність виробництва на 65–100% при збереженні якісних показників насіння. Для науково-дослідних установ та сільгоспвиробників сертифікованого насіння овочевих рослин підготовлені «Методичні рекомендації щодо вирощування насіння моркви».

На Південній ДСГ ДС Інституту водних проблем і меліорації НААН розроблено технологію вирощування кавуна на неполивних землях, яка забезпечує: урожайність плодів кавуна до 30 т/га; підвищення рентабельності на 11 %; зменшення витрат енергії на вирощування на 14 %; підвищення коефіцієнта біоенергетичної ефективності до 2,06; передпосівне замочування насіння препаратом «Вігортем С»; локальне внесення $N_{98}P_{18}$ (на заплановану врожайність 30 т/га); позакореневе підживлення стимуляторами росту та мікродобривами (СТА-Стимулант, Етаборо, Аміномакс N, Аміномакс Са, Кафом Zn-Mn, Кафом K, Кафом Са) за фазами розвитку рослин.

Для півдня України розроблено «Технологію безвисадкового вирощування насіння моркви столової за краплинного зрошення», яка дозволяє отримувати урожайність насіння на рівні 550 кг/га та забезпечити рентабельність виробництва на рівні 80 %.

У стаціонарних дослідженнях Інституту садівництва за беззмінного вирощування овочевих культур в умовах Правобережного Лісостепу України розроблено системи живлення, які сповільнюють темпи падіння гумусу на 0,33–0,64 %, поліпшують забезпечення рослин доступними сполуками: азоту (N) до 100%, фосфору (P) до 150% і калію (K) до 200% та призводять до зростання урожайності помідора на 56% за рентабельності 165 %, а огірка – на 93% за рентабельності 130 %. Отримано патент на корисну модель «Спосіб вирощування огірка у відкритому ґрунті у беззмінній культурі». Розробка успішно пройшла виробничу перевірку у фермерському господарстві «Колос» і ДП ДГ «Дмитрівка» Київської області на площі 5,0 га.

На Дніпропетровській ДС розроблено спосіб вирощування насіння кавуна і дині за ущільнення їх міжрядь кукурудзою цукровою за схемою 2,8 x 1,0 м. Порівняно з базовою технологією врожайність насіння кавуна і дині збільшується до 15 %, рентабельність – до 40 % з одночасним одержанням додаткового врожаю кукурудзи цукрової 0,8 т/га. За результатами експериментальних досліджень розроблено методичні рекомендації та подано заявку на патент. Для умов Північного Лісостепу України (ДС «Маяк») розроблено технологічні прийоми виробництва насіння салату посівного різновиду ромен. Застосування прямого комбайнування у період розкриття 75% летючок забезпечує збільшення урожайності на 50–60 кг/га та збільшення рівня рентабельності на 85–100%, які включають: розміщення рослин за оптимальною схемою 70 x 15 см за сівби у другій половині квітня.

Для науково-дослідних установ та насіннєвих сільгоспвиробників розроблені методичні рекомендації «Вирощування салату посівного різновиду ромен на насіннєві цілі в умовах північного лісостепу України».

Відповідно до договору про творчу науково-технічну діяльність з Харківським національним технічним університетом сільського господарства ім. П. Василенка здійснюється вдосконалення промислової енергозберігаючої технології вирощування картоплі з використанням мульчування різними матеріалами.

За результатами попередніх польових досліджень досягнуто зростання урожайності на 17–74%. Очікувана економія ресурсів при застосуванні технології Streer-Till складає 20–30%. В ІОБ продовжуються дослідження з нішевими культурами спаржею, бататом та амарантом.

На дослідному полігоні інституту проходять випробування 23 гібриди провідних іноземних селекційних компаній. Для розробки овочевого конвеєра надходження продукції спаржі зеленої виділено: 4 ранньостиглих, 14 середньостиглих і 5 пізньостиглих гібридів.

Створено два сорти батату Слобожанський рубін і Адмірал з урожайністю 82–104 т/га, товарністю 71–88 %, вмістом крохмалю на рівні 14 %, сухої речовини 17 %, загального цукру 8 % вітаміну С 7–12 мг%. Сорт Адмірал відзначається вмістом β -каротину 6,4 мг%.

За розробки елементів технології вирощування батату в умовах Лісостепу України встановлено ефективні системи удобрення для інтенсивних та органічних технологій, підібрано оптимальні способи мульчування ґрунту та вирощування розсади, що забезпечує отримання урожайності на рівні 22–34 т/га; визначено коефіцієнти поглинання рослинами батату елементів живлення з добрив та ґрунту, темпи їх споживання за різних систем удобрення.

За напрямом селекції малопоширених овочевих культур в ІОБ НААН створено сорт амаранту *Фараон* універсального призначення (а саме, насіння для кондитерської промисловості, олії у фармакології, високобілкова біомаса на корм тваринам), який відрізняється ранньостиглістю (90–100 діб), стійкістю до посухи і вилягання. Урожайність насіння нового сорту складає 2–3 т/га, біомаси 15–20 т/га. (Інститут овочівництва і баштанництва НААН).

Інститут розвиває тісні міжнародні зв'язки з науковими установами та науково-виробничими компаніями. Це обмін генетичним матеріалом; адаптація гібридів спаржі світових виробників до ґрунтово-кліматичних умов України; спільні дослідження зі створення вихідного матеріалу кабачка з генами стійкості до вірусу жовтої мозаїки, вивчення генетичного потенціалу продуктивності малопоширених зеленних культур та збереження його генофонду.

За співпраці з установами Національної академії наук та Міністерства освіти та науки України проводилось випробування нових фітопрепаратів, розроблено ефективні способи зберігання овочевої продукції, методи кріоконсервування та способи кріоелімінації вірусних інфекцій.

Інститут є експериментальною навчальною базою для студентів вищих навчальних закладів. Функціонує десять спільних кафедр з чотирьох вищих навчальних закладів України; проводяться спільні наукові дослідження на творчих засадах. В інституті функціонує аспірантура та докторантура за спеціальністю 201 «Агрономія». У спеціалізованій вченій раді Інституту

Д.65.357.01 впродовж 2016–2020 рр. захищено 6 докторських та 14 кандидатських дисертацій за спеціальностями «селекція і насінництво» та «овочівництво».

Результати наукової роботи співробітників висвітлено за п'ять років у 987-х виданнях, у тому числі у 2020 році – у 188-х публікаціях, серед яких: 5 монографій, 2 номери тематичного наукового збірника, 5 збірників матеріалів конференцій, 15-ти методичних рекомендацій, 161-ій статті у вітчизняних виданнях, 6 – у зарубіжних, 5 – у наукових виданнях, які включені до *Scopus* або *Web of Science*. Науковий тематичний збірник “Овочівництво і баштанництво” включений до Переліку наукових фахових видань України групи «Б» у галузі «Сільськогосподарські науки» (201 – Агрономія, 202 – Захист і карантин рослин), який індексується у наукометричних базах *Index Copernicus*, *Crossref*, *Google scholar*, (улірчвеб) *Ulrichweb*, Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського.

У Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, знаходиться 289 сортів і гібридів овочевих і баштанних культур, з них 212 – селекції інституту та 77 – селекції координованих установ (Додаток 10).

У звітному році на основі теоретичних напрацювань для розширення асортименту овочевих рослин передано 26 заявок на сорти рослин. До Укрпатенту у 2020 р. подано 8 заявок на корисні моделі, отримано – 2 патенти. Популяризації наукових розробок установи сприяє активна науково-організаційна робота з рекламування. За звітний період було проведено 39 наукових конференцій, семінарів, нарад, взято участь у 16-ти виставках, організовано 4 виступи на телебаченні, 2 виступи на радіо, надано більше 450-ти консультаційних послуг.

Під науковим супроводом інституту ведеться насінництво 120 сортів і 18 гібридів овочевих і баштанних культур з виробництва добазового, базового і сертифікованого насіння. У звітному році вироблено 7,7 тонн насіння, надходження від реалізації на кінець року становило 0,5 млн грн.

У результаті маркетингової діяльності за останній рік укладено 14 ліцензійних угод, отримано 11,3 тис. грн роялті.

Селекційно-технологічні інновації інституту охоплюють усі регіони України й займають біля 80 тис. га, що складає 15 % від загальної площі овочевих культур в Україні. У різних екологічних зонах України розгорнуто 12 демонстраційних полігонів, що дозволило апробувати 43 селекційні та технологічні розробки

Інститут овочівництва і баштанництва НААН активно бере участь у розробці національних та регіональних програмах розвитку галузі овочівництва.

Розроблено Галузеву програму «Малопоширені овочеві культури – 2025», Концепцію виробництва органічної овочевої продукції до 2020 і до 2025 року», Галузеву програму «Овочі – 2020». На регіональному рівні підготовлено «Комплексну програму інвестиційно-інноваційного розвитку АПВ Харківської області на період до 2025 року», регіональну Програму виробництва насіння овочевих і баштанних культур для Харківської області до 2025 р.

Кабінетом міністрів України затверджено «Концепцію Державної цільової програми розвитку овочівництва до 2025 року» та конкретні законодавчі рішення, що дадуть додатковий імпульс для розвитку галузі овочівництва на перспективу. Відповідно до програми передбачається довести обсяг виробництва овочів до 15 млн т до 2025 року і збільшити частку експорту до 2,5 млн т.

Розроблено Галузеву програму «Малопоширені овочеві культури – 2025».

У Програмі викладено загальну стратегію і пріоритетні напрями виробництва малопоширених овочевих культур на період до 2025 року. Кінцевою метою проекту є нарощування обсягів виробництва малопоширених видів овочевих рослин на період до 2025 р. до 3 млн т на рік та підвищення норми споживання в кількості до 28 кг на одну людину.

Розроблено «Концепцію органічного виробництва овочевої продукції в Україні на період до 2025 року», відповідно до основних положень якої кожен 10-й овоч повинен бути органічним, тобто передбачається збільшити частку органічного в структурі овочевого ринку до 10% та довести обсяг виробництва органічних овочів до 1,5 млн т.

Однак реальність досягнення таких показників залежить не лише від самих виробників, але й від вирішення багатьох проблем галузі на державному, регіональному та господарському рівнях. Серед шляхів і способів розв'язання існуючих проблем галузі, визначено необхідність «розроблення в системі Національної академії аграрних наук зональних базових технологій вирощування овочевих культур стосовно особливостей умов окремих регіонів, у тому числі адаптованих до використання в системі органічного та зрошуваного землеробства». Підготовлено ряд аналітичних довідок та інноваційних бізнес проектів. Проект «Органічний шлях» спільно з Харківською обласною державною адміністрацією подано на конкурс для отримання інвестиційних коштів від Євросоюзу. Підготовлено законодавчі пропозиції щодо змін і доповнень до Законів України “Про охорону прав на сорти рослин” та “Про насіння і садивний матеріал” в аспекті організації процесу сертифікації насіння, налагодження контролю на ринку насіння, внесено законодавчі пропозиції щодо регулювання органічного овочевого ринку, підготовлено законодавчі пропозиції «Про створення сприятливих умов для розвитку аграрної науки в системі НААН».

На основі інноваційних техніко-економічних рішень розроблено інноваційні бізнес-проекти вирощування овочевих культур за інтенсивними та органічними технологіями. Економічний ефект від впровадження запропонованих техніко-технологічних рішень у сільськогосподарських підприємствах склав від 23 до 55 тис. грн/га. Дані бізнес-проекти впроваджено у ТОВ «Сила Природи», Нововодолазького р-ну Харківської обл.(довідки: № 25/36 від 13.10.2019 р. та №33/2 від 22.06.2018 р.; ПП «Улановске» Глобинського р-ну Полтавської обл. (Довідка №74 від 17.11.2017р.);ПП «Анкас» Краснокутського р-ну Харківської обл.(Довідка № 234/1 від 12.07.2017р.); СФГ «Господар» Миргородського р-ну Полтавської обл. (Довідка №283 від 13.09.2017р.) та інших господарствах – СПД ФО «Димура» Мелітопольського р-ну Запорізької обл., ТОВ «Чистий продукт – С»

Царичанського р-ну Дніпропетровської обл., СФГ «ІВА» Богодухівського р-ну Харківської обл., У ПП «Світанок» Богодухівського р-ну Харківської обл.

Вирощування товарних овочів. У поточному році заключено угоди на вирощування товарних овочів на загальній площі 430 га. Майже всі господарства вирощують овочі на краплинному зрошенні. Економічний ефект від впровадження склав 6,8–11,6 тис./га. Це такі господарства як: ООО «Річленд інвест», ДПДГ «Пархомівське», ПАОП «Промінь», ФГ «Полтавський (12 га); ФГ «Дружба», ФГ «Цветков» - по 8 га, ФГ «Лан» (17 га), ФГ «Долина» (8 га), ФГ «Карат» (5 га), ФГ «Куст» (20 га) та інші. ПАОП «Промінь» (капуста червоноголова сорт Палета, савойська сорт Розалі, білоголова сорт Харківська зимова, морква Яскрава, томат сорт Гейзер), у ООО «Річленд Інвест» вирощували овочі у відкритому ґрунті на площі понад 11 га (буряк столовий сорт Багряний, морква сорти Яскрава та Нантська Харківська, кавун сорти Макс Плюс та Шарм, цибуля сорт Варяг, Амфора та Мавка, огірок Смак F₁, Самородок F₁, Слобожанський F₁). У ПП «Дружба» на площі 5 га вирощували гарбузи сорт Доля і Ждана та на 1 га томат Золотий потік, у ФГ «Міраж» на площі 9 га квасоллю овочеву с. Дар, Гайдарська, Шахія.

Вирощування насіння овочевих і баштанних культур. На базі ДП ДГ «Пархомівське» ІОБ НААН Краснокутського району Харківської області розмножувалось базове та сертифіковане насіння буряка столового сортів Багряний, Бордо харківський, придатних для механізованого збирання на площі близько 12 га, кавуна Макс Плюс на площі 6 га, гарбуза Ждана на площі 3,5 га та гороху овочевого Каскад на площі 7 га. ТОВ «Малинівське, СФГ «Сонячний пагорб», Інститут с.-г. північного Сходу на протязі останніх шести років займаються вирощуванням насіння редиски сортів Рубін, Базис, Богія, площа зайнята під вирощуванням насінників становить близько 15 га. Великим попитом серед овочівників користується цибуля ріпчаста сорту Глобус. На базі СФГ "Ратушніченко", ООО «Агрофірма «Глава», СФГ "Дельта", ТОВ «Дунай Агрос», Одеська обл., вирощували цибулю сорту Глобус загальною площею 26 га. На базі ТОВ «Чистий продукт» Донецької області, вирощували садивний матеріал часнику сорту Мереф'янський білий та сорту Дюшес на площі 5 га.

Вищенаведені господарства впроваджують інноваційні розробки ІОБ НААН, що дозволяє ефективно вести овочівництво і насінництво на засадах розширеного відтворення. Сьогодні можна констатувати, що виробники сільськогосподарської продукції, які співпрацюють з ІОБ НААН, нарешті пересвідчилися, що наукові рекомендації та науковий супровід дійсно стали товаром на ринку і реально впливають на стале нарощування виробництва. Основним та найбільш актуальним є випробування новостворених сортів та гібридів овоче-баштанних рослин. Для цього постійно ведеться робота з пошуку базових господарств у різних ґрунтово-кліматичних зонах України для здійснення апробації, виробничої перевірки та трансферу інноваційних розробок, з комплексним науковим забезпеченням.

В Інституті овочівництва і баштанництва НААН проводяться дослідження з технології органічного вирощування овочевих рослин. Розроблено: системи оптимізації живлення ряду овочевих культур (капуста

білоголова, томат, баклажан, перець солодкий, столові коренеплоди та огірок) на основі комплексного застосування сидеральних добрив та мікробних препаратів, що забезпечує підвищення урожайності овочевої продукції на 22–41%, отримання продукції з високим вмістом біологічно активних речовин, поступове відтворення родючості ґрунту; технологічні схеми вирощування овочевих і баштанних культур для різних ґрунтово-кліматичних зон країни. В інституті розроблено органічно орієнтовані системи вирощування пасльонових культур (томат, баклажан) та капусти (червоно-, білоголова), які забезпечують підвищення біологічної активності ґрунту, рентабельність на рівні 53–82 %. Зазначені системи включають заорювання соломи та сидеральних добрив; застосування мікробних препаратів, регуляторів росту рослинного походження тощо. Розроблено спосіб вирощування однозубкових цибулин часнику, який забезпечує зниження забур'яненості посівів на 65–87 %, економію води на 30 %, збільшення урожайності на 3,9 т/га.

Для потреб органічного виробництва розроблено робочий макет ґрунтообробної машини, застосування якої забезпечить економію палива на 29 %, затрат праці на 36 % та собівартість виконаних робіт на 17 % порівняно з серійним аналогом.

Для створення оптимальних умов росту і розвитку рослин в органічному овочівництві, використання нового агрегату УСМК-5,4 У, обладнаного гнучким робочим органом, дозволяє підвищити ефективність знищення бур'янів на 20–41 %, збільшення агрономічно цінних фракцій ґрунту на 25–65 %, підвищення польової схожості насіння культурних рослин на 15–35%, прискорення появи сходів на 1–2 доби.

Для гарантованого отримання ранніх і рівномірних сходів в Інституті овочівництва і баштанництва НААН розроблено гідросівалку. Переваги гідровисіву: підвищення польової схожості насіння; комбінування з сівбою підживлення та використання біологічних засобів захисту рослин; зменшення норми висіву насіння у 1,5–2 рази; прискорення сходів на 5–7 діб; поява сходів культурних рослин раніше бур'янів; збільшення ранньої і загальної врожайності; можливість вирощування традиційно розсадних культур безрозсадним способом (томат, перець солодкий, селера).

Для захисту посівів від бур'янів запропоновано наступні заходи: введення у сівозміну проміжних рослин; «алелопатичне прополювання»; касетно-розсадний спосіб вирощування; гідровисів; провокаційні заходи; мульчування поверхні ґрунту.

Визначено складові біологізованих сівозмін: диверсифікація (різноманітність видів); інтеркропінг (полікультура); мікросмуговий спосіб вирощування і чергування культур; алелопатичне тестування сумісності овочевих і ґрунтовкривних рослин; перманентна культура; наявність на поверхні ґрунту впродовж року рослин, що вегетують, або рослинних решток.

Розроблено мікросмуговий спосіб вирощування просапних культур, що включає формування на площі рівновеликих, кратних базовій колії трактора, залужених та незалужених смуг, вирощування у незалужених смугах просапних культур. Порівняння способів вирощування показує суттєві переваги мікросмугового способу щодо інтенсивного. Зокрема, покращується

водопроникність, зменшується об'ємна маса та твердість ґрунту, збільшується частка агрономічно цінних агрегатів. Також покращуються показники біологічної активності ґрунту. А саме: посилюється розкладається клітковини та виділення CO₂, покращуються умови для існування корисної ентомофауни.

На даний час Інститут овочівництва і баштанництва НААН має окремі розробки, які стануть науково-методичною базою майбутніх технологій виробництва органічної овочевої продукції. На експериментальній базі установи розробляють способи вирощування овочевих рослин у спеціалізованих сівозмінках та заходи з контролю чисельності шкочинних організмів в агрофітоценозах з овочевими рослинами.

Зокрема, спільно з Національним науковим центром «Інститут ґрунтознавства і агрохімії ім. О.Н. Соколовського», відбувається розроблення та удосконалення системи заходів щодо підтримання родючості ґрунту у сівозмінках з овочевими рослинами, альтернативні системи живлення окремих овочевих культур для умов органічного виробництва.

Спільно з Національним науковим центром «Інститут механізації та електрифікації сільського господарства НААН» та іншими профільними установами здійснюється розроблення енергоефективних способів обробітку ґрунту, сіви, догляду за рослинами та технічних засобів для їх виконання.

Спільно з Харківським національним університетом ім. В.М. Каразіна проходять дослідження алелопатії для розроблення біологізованих сівозмін.

Розроблено нормативи собівартості на вирощування основних овочевих культур за умов органічного виробництва, а також мінімально допустимі ціни на органічні овочі (основні види). Впровадження принципів органічного землеробства в Україні дозволить вирішити проблему виробництва безпечних для здоров'я людини продуктів харчування та збереження навколишнього середовища, але зумовлює нагальну необхідність зміни сучасної стратегії сільського господарства шляхом організації екологічно обґрунтованого та економічно доцільного агровиробництва. Утілення в життя запропонованої моделі розвитку поставить вітчизняного виробника органічних овочів в однакові умови з іноземними конкурентами та імпортерами органічної овочевої продукції, сприятиме підвищенню якості продукції та індикаторів її споживання.

Отже, для повноцінного розвитку вітчизняної селекції і насінництва овочевих і баштанних культур на базі Інституту овочівництва і баштанництва НААН необхідно передбачити у державному бюджеті фінансування за напрямками «Селекція» та «Насінництво у первинних ланках», «Новітні методи біотехнології».

8. Очікувані результати виконання Програми

Виконання Програми дасть змогу до 2025 року:

- довести обсяг виробництва овочево-баштанної продукції до 15 млн т на рік, в т.ч. 1,5 млн т органічної овочевої продукції, що забезпечить її споживання в розмірі 186 кг на 1 людину та експорт продукції до 2,5 млн т на рік;
- раціонально використовувати земельні ресурси, зберігати та відтворювати родючість ґрунтів;
- отримати врожайність овочевих і баштанних культур у середньому не менше 25 т/га;
- зменшити собівартість овочевої продукції на 20–30 % та підвищити її конкурентоспроможність на світовому ринку;
- поліпшити якісні характеристики вітчизняної овочевої продукції;
- створити нові робочі місця у кількості до 55 тисяч працівників;
- стимулювати розвиток вітчизняного машинобудування і підприємств переробної галузі.
- створення міжрегіональної мережі заготівельних кооперативів та спеціалізованих магазинів по збуту екологічно чистих овочів, що дасть змогу забезпечити у повній мірі населення високоякісною органічною овочевою продукцією за доступними цінами, у т. ч. у несезонний період;
- забезпечити розвиток інфраструктури оптових сільськогосподарських ринків із гарантованим забезпеченням місць продажу органічної овочевої продукції відповідної якості та екологічної безпеки на національному, регіональних та районних рівнях;
- задовольнити потреби держави в овочах високої якості та продуктах їх переробки;
- підвищити ефективність та конкурентну спроможність овочівництва шляхом забезпечення в повному обсязі населення високоякісною, доступною за ціною продукцією;
- збільшити частку підприємств, що займаються виробництвом овочів, в тому числі сімейних фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів у валовому виробництві до 30 відсотків, а також створити відповідні спеціалізовані кластери;
- раціонально використовувати земельні ресурси, зберігати та відтворювати родючість ґрунтів;
- проводити навчання та підвищувати кваліфікацію фермерів та інших суб'єктів господарювання щодо використання сучасних та інтенсивних аграрних технологій виробництва овочів на базі відповідних наукових установ Національної академії аграрних наук;
- збільшити частку органічного овочевого ринку до 10 % від загалу;
- залучити до овочевої галузі не менше 50 млн доларів США прямих іноземних інвестицій;
- забезпечити ефективний розвиток вітчизняної аграрної науки.

Реалізація інноваційно-інвестиційної моделі розвитку овочівництва і баштанництва за умов сприятливого зовнішнього середовища забезпечить впровадження новітніх технологій від виробництва до реалізації, економію матеріальних і людських ресурсів, отримання високоякісної овочевої продукції та екологічно безпечне виробництво.

9. Фінансове забезпечення проекту Програми

Фінансування Програми в необхідних обсягах передбачається здійснювати за рахунок коштів державного бюджету в межах видатків загального фонду Мінекономіки за відповідними програмами, загального фонду Національної академії аграрних наук за відповідними програмами, місцевих бюджетів, приватних інвестицій та інших джерел, не заборонених законодавством (додатки 11,12).

Орієнтовний загальний обсяг фінансування розвитку овочівництва і баштанництва з 2021 по 2025 рр. складе – 1900 млн грн., з них: із місцевих бюджетів – 109 млн грн., державного бюджету – 1791 млн грн., у тому числі фінансування наукових установ за напрямками: «Селекція», «Новітні методи біотехнології» та «Насінництво у первинних ланках»; Державна підтримка створення мережі кооперативних плодово-овочевих аукціонів; Державна підтримка розвитку експорту свіжої овочевої та баштанної продукції сільськогосподарськими кооперативами; Часткове відшкодування вартості будівництва нових тепличних комплексів (25%); Часткове відшкодування вартості будівництва та/або придбання обладнання для кооперативних пакувальних центрів свіжої овочевої та баштанної продукції (25%).

Фінансування розвитку овочівництва відбувається відповідно до затвердженого «плану першочергових заходів з розвитку виробництва овочів» у межах бюджетних призначень на відповідний рік, а також інших джерел, передбачених законом, зокрема коштів суб'єктів господарювання. Обсяг фінансування уточняється щороку під час складання проектів державного та місцевих бюджетів на відповідний рік.

ДОДАТКИ

**Рекомендовані диференційовані норми споживання
овочів і баштанних культур в Україні (на душу населення), кг**

Вид овочів	Річна норма	У тому числі								
		свіжі					перероблені			
		усього	з поля	зі сховищ	закритий ґрунт	свіжозаморожені	всього	консервовані	квашені і солені	сушені
Овочі всього:	134	94,3	48,2	32,4	9,9	3,8	39,7	29,1	8,6	2,0
у т. ч. капуста білоголова	29	23,8	11,6	12,2	-	-	5,2	-	5,2	-
томат	39	21,1	18,4	-	2,7	-	17,9	17,9	-	-
огірок	10	6,6	2,3	-	4,3	-	3,4	-	3,4	-
морква	9	8,0	2,0	4,3	-	1,7	1,0	0,5	-	0,5
буряк столовий	10	8,5	2,1	6,4	-	-	1,5	1,0	-	0,5
цибуля на ріпку	9	7,4	2,0	5,4	-	-	1,6	0,8	-	0,8
інші овочі:	28	18,9	9,8	4,1	2,9	2,1	9,1	8,9	-	0,2
у т. ч. часник	0,8	0,6	-	0,6	-	-	0,2	0,2	-	-
капуста цвітна	4,2	4,2	1,6	1,1	-	1,5	-	-	-	-
кабачок і патисон	3,2	0,9	0,9	-	-	-	2,3	2,3	-	-
редиска і редька	3,6	3,6	1,7	1,9	-	-	-	-	-	-
Баштанні продовольчі	27,0	27,0	27	-	-	-	-	-	-	-
Усього	161	121,3	75,2	32,4	9,9	3,8	39,7	29,1	8,6	2,0

Додаток 2

Витрати праці на вирощування основних сільськогосподарських культур, люд.-год. /га, т

Основні культури	Витрати праці, люд.-год.	
	на 1 га	на 1 т
Основні сільськогосподарські культури		
Кукурудза на зерно	11,9	2,4
Ячмінь ярий	15,3	5,1
Соняшник	17,4	11,6
Озима пшениця	26,3	5,3
Цукровий буряк	52,9	2,1
Товарні овочі		
Огірок	551,3	27,6
Томат розсадний	785,9	31,4
Перець солодкий	895,0	44,8
Буряк столовий	504,3	25,2
Морква	808,9	26,9
Цибуля ріпчаста	668,1	33,4
Капуста пізньостигла	221,2	4,4

Витрати праці на вирощування насіння основних овочевих культур, люд.-год. /га, т

Культури	Витрати праці, люд.-год.	
	на 1 га	на 1 т
Однорічні овочеві культури		
Огірок	715,8	35,8
Томат розсадний	1224,0	141,2
Перець солодкий розсадний	1192,3	119,2
Дворічні овочеві культури		
Буряк столовий, всього	832,6	х
в т.ч. буряк столовий на маточник (І рік)	551,6	18,3
буряк столовий на насіння (ІІ рік)	281,0	3,5
Морква, всього	892,6	х
в т.ч. морква на маточник (І рік)	611,5	24,5
морква на насіння (ІІ рік)	281,1	4,7
Цибуля ріпчаста, всього	1595,3	х
в т.ч. цибуля ріпчаста на маточник (І рік)	356,5	27,4
цибуля ріпчаста на насіння (ІІ рік)	1238,8	24,8
Капуста пізньостигла, всього	1834,0	х
в т.ч. капуста пізньостигла на маточник (І рік)	775,5	19,4
капуста пізньостигла на насіння (ІІ рік)	1058,5	21,2

**Динаміка посівних площ, валових зборів, урожайності
овочів відкритого, захищеного ґрунту та баштанних
продовольчих культур в Україні на період до 2025 року**

	середнє за 2016–2019 рр.			2025 р. (прогноз)		
	Зібрана площа, тис. га	Валовий збір, тис. т.	Урожай- ність, ц/га	Зібрана площа, тис. га	Валовий збір, тис. т.	Урожай- ність, ц/га
Степ						
Овочі відкритого ґрунту	200,6	3946,8	196,7	220,7	5340,0	242,0
Овочі захищеного ґрунту	2,8	308,4	1086,1	3,2	574,0	1629,1
Баштанні продовольчі культури	56,6	533,9	94,3	63,4	795,0	125,4
Усього Степ	260,0	4789,1	184,2	287,2	6709,0	233,6
Лісостеп						
Овочі відкритого ґрунту	166,1	3344,8	201,4	182,7	4870,0	266,5
Овочі захищеного ґрунту	1,2	130,4	1069,1	1,6	295,7	1799,9
Баштанні продовольчі культури	19,6	145,1	74,0	22,0	178,7	81,4
Усього Лісостеп	186,9	3620,4	193,7	206,3	5344,4	259,0
Полісся						
Овочі відкритого ґрунту	92,6	1864,7	201,4	101,9	2800,0	274,9
Овочі захищеного ґрунту	0,5	42,2	811,9	0,8	140,2	1217,9
Баштанні продовольчі культури	0,9	5,2	56,6	1,0	7,0	67,9
Усього Полісся	94,0	1912,1	203,3	103,7	2947,2	284,1
УКРАЇНА	541,0	10321,6	190,8	597,3	15000,7	251,1

**Норми мінеральних добрив для локального внесення під
основні овочеві рослини на чорноземних ґрунтах**

Культура	Норми добрив, кг/га д. р.		
	N	P ₂ O ₅	K ₂ O
Капуста пізньостигла	60	60	45
Огірок	45	30	30
Томат	45	40	30
Цибуля на ріпку	60	90	60
Буряк столовий	30	30	60
Перець солодкий	60	30	45

Ефективність застосування мінеральних добрив під овочеві рослини

Культура	Приріст урожаю на 1 ц діючої речовини мінеральних добрив, т			
	Полісся	Лісостеп (Правобережний)	Лісостеп (Лівобережний)	Степ
Капуста ранньостигла, цвітна	5,0	5,6	5,0	4,1
Капуста середньо-, пізньостигла	6,3	5,6	4,5	4,0
Томат	2,5	2,7	3,0	5,0
Огірок	2,4	2,9	2,3	3,6
Цибуля на ріпку	1,8	2,1	2,2	3,1
Часник	0,8	0,8	0,8	1,0
Морква	3,7	3,9	4,5	3,4
Буряк столовий	5,6	5,7	5,7	6,7
Перець, баклажан	-	2,8	3,0	3,0
Гарбуз, патисон, кабачок	4,2	4,0	5,6	7,2

**Розрахунок науково обґрунтованих витрат мінеральних
добрив залежно від рівня урожайності для основних
овочевих культур у розрахунку на 1 га за даними ІОБ НААН**

Культура	Рівень урожай- ності, т/га	Доза мінеральних добрив, к. д. р., кг/га	Доза мінеральних добрив, фізична маса, кг/га *		Спосіб внесення
			по елементах	всього	
Цибуля ріпчаста	25	N ₉₀ P ₁₂₀ K ₁₂₀	N ₂₆₅ P ₆₃₂ K ₂₀₀	1096	врозкид
	30	N ₁₂₀ P ₁₈₀ K ₁₂₀	N ₃₅₃ P ₉₄₇ K ₂₀₀	1500	врозкид
	35	N ₆₀ P ₉₀ K ₆₀	N ₁₇₆ P ₄₇₄ K ₁₀₀	750	локально
Томат	25	N ₉₀ P ₁₂₀ K ₁₂₀	N ₂₆₅ P ₆₃₂ K ₂₀₀	1096	врозкид
	30	N ₁₃₅ P ₁₂₀ K ₉₀	N ₃₉₇ P ₆₃₂ K ₁₅₀	1179	врозкид
	35	N ₄₅ P ₆₀ K ₆₀	N ₁₃₂ P ₃₁₆ K ₁₀₀	548	локально
Перець	25	N ₉₀ P ₉₀ K ₄₅	N ₂₆₅ P ₄₇₄ K ₇₅	813	врозкид
	30	N ₁₂₀ P ₁₂₀ K ₉₀	N ₃₅₃ P ₆₃₂ K ₁₅₀	1135	врозкид
	35	N ₆₀ P ₆₀ K ₄₅	N ₁₇₆ P ₃₁₆ K ₇₅	567	локально
Огірок	25	N ₄₅ P ₃₀ K ₃₀	N ₁₃₂ P ₁₅₈ K ₅₀	340	врозкид
	30	N ₁₂₀ P ₁₂₀ K ₉₀	N ₃₅₃ P ₆₃₂ K ₁₅₀	1135	врозкид
	35	N ₆₀ P ₆₀ K ₄₅	N ₁₇₆ P ₃₁₆ K ₇₅	567	локально
Морква	25	N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀	N ₁₇₆ P ₃₁₆ K ₁₀₀	592	врозкид
	30	N ₉₀ P ₉₀ K ₉₀	N ₂₆₅ P ₄₇₄ K ₁₅₀	888	врозкид
	35	N ₄₅ P ₄₅ K ₄₅	N ₁₃₂ P ₂₃₇ K ₇₅	444	локально
Буряк столовий	25	N ₆₀ P ₉₀ K ₆₀	N ₁₇₆ P ₄₇₄ K ₁₀₀	750	врозкид
	30	N ₆₀ P ₆₀ K ₁₂₀	N ₁₇₆ P ₃₁₆ K ₂₀₀	692	врозкид
	35	N ₃₀ P ₃₀ K ₆₀	N ₈₈ P ₁₅₈ K ₁₀₀	346	локально
Капуста білоголова	35	N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀	N ₁₇₆ P ₃₁₆ K ₁₀₀	592	врозкид
	40	N ₉₀ P ₉₀ K ₆₀	N ₂₆₅ P ₄₇₄ K ₁₀₀	838	врозкид
	50	N ₆₀ P ₆₀ K ₄₅	N ₁₇₆ P ₃₁₆ K ₇₅	567	локально

* Коефіцієнт переводу діючої речовини у фізичну вагу - N - 1:0,34; P - 1:0,19; K 1:0,6

**Рекомендовані зональні норми застосування мінеральних
добрив (врозкид) на 1 га за даними ІОБ НААН**

Овочева рослина	Зона			
	Полісся	Лісостеп		Степ
		правобережний	лівобережний	
Цибуля ріпчаста	30-40 т/га + N ₆₀ P ₉₀ K ₆₀	40 т/га + N ₄₅ P ₆₀ K ₆₀	40 т/га + N ₉₀ P ₆₀ K ₆₀	30 т/га + N ₉₀ P ₆₀ K ₆₀
	N ₁₂₀ P ₁₈₀ K ₁₂₀	N ₉₀ P ₁₂₀ K ₁₂₀	N ₁₂₀ P ₁₈₀ K ₁₂₀	N ₁₈₀ P ₁₂₀ K ₁₂₀
Капуста білоголова	40-60 т/га* + N ₉₀ P ₁₂₀ K ₁₄₀	40-60 т/га + N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀	40-60 т/га + N ₆₀ P ₆₀ K ₄₅	40т/га + N ₇₀ P ₆₀ K ₃₀
	-	N ₁₂₀ P ₁₂₀ K ₁₂₀	N ₁₂₀ P ₁₂₀ K ₉₀	N ₁₄₀ P ₁₂₀ K ₆₀
Томат	N ₆₀ P ₉₀₋₁₂₀ K ₉₀	N ₉₀ P ₁₂₀ K ₉₀	N ₁₃₅ P ₁₂₀ K ₉₀	N ₁₂₀ P ₁₂₀ K ₆₀
Огірок	40-60 т/га + N ₆₀ P ₉₀ K ₆₀	50 т/га + N ₆₀ P ₉₀ K ₆₀	50 т/га + N ₆₀ P ₆₀ K ₄₅	40 т/га + N ₁₂₀ P ₉₀ K ₄₅
	N ₁₂₀ P ₁₈₀ K ₁₂₀	N ₁₂₀ P ₁₂₀ K ₁₂₀	N ₁₂₀ P ₁₂₀ K ₉₀	N ₁₄₀ P ₁₂₀ K ₉₀
Морква	N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀	N ₆₀ P ₉₀ K ₉₀	N ₉₀ P ₉₀ K ₉₀	N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀
Буряк столовий	N ₆₀ P ₉₀ K ₆₀	N ₆₀ P ₉₀ K ₉₀	N ₆₀ P ₆₀ K ₁₂₀	N ₄₅ P ₆₀ K ₆₀

* – органічні добрива, т/га; мінеральні добрива, кг/га д.р.

**Орієнтовні норми внесення добрив під овочеві рослини в залежності від ґрунтів
(органічні – т/га, мінеральні – кг/га)**

Культура	Полісся				Лісостеп (Правобережний)				Лісостеп (Лівобережний)				Степ			
	дерново-підзолисті і сірі лісові				темно-сірі і чорноземи опідзолені				чорноземи типові середньо гумусні				чорноземи звичайні і південні та темно-каштанові			
	гній	N	P ₂ O ₅	K ₂ O	гній	N	P ₂ O ₅	K ₂ O	гній	N	P ₂ O ₅	K ₂ O	Гній	N	P ₂ O ₅	K ₂ O
Капуста ранньо- стигла, цвітна	40-60	60	60	60	40-60	60	60	60	30-40	90	90	60	30-40	90	60	45
Капуста середньо- пізньостигла	30-40	60	60	120	30-40	120	120	120	30-40	120	120	90	30-40	120	120	90
Томат	-	60	90	90	-	90	120	90	-	120	120	90	-	120	120	60
Огірок	40-60	45	60	60	30-40	60	60	90	30-40	60	120	90	30-40	90	90	45
Цибуля на ріпку	30-40	45	90	90	30-40	60	90	90	30-40	120	150	120	30	120	150	60
Часник	60	90	60	90	40	90	60	90	40	120	150	120	40	120	120	60
Морква	-	90	90	120	-	60	80	120	-	90	90	90	-	90	90	60
Буряк столовий	-	90	90	90	-	60	60	90	-	90	60	60	-	90	90	45
Перець, баклажан	-	-	-	-	30-40	120	120	120	30-40	120	120	90	30	120	150	60
Гарбуз, кабачок, патисон	40	60	90	90	40	90	90	120	30-40	90	90	90	30	60	90	60

Прогноз потреби у добазововому, базовому та сертифікованому насінні основних овочевих та малопоширених овочевих культур для всіх категорій господарств України

Культура		Площа посіву СН, тис. га	Норма висіву, кг/га	Урожай-ність насіння, ц/га	Потреба СН зі страх-фондом 10%, т	Потреба БН зі страх-фондом 50%, т	Потреба ДН зі страх-фондом 100%, кг
Овочі відкритого ґрунту – всього		440,2	х	х	2235,3	72,3	11789,5
з них:	Капуста всяка	67,0	1	73,7	0,4	9,8	0,98
	Томати	71,8	1	79,0	1,2	47,4	4,7
	Огірки	47,1	6	310,9	18,7	2984,3	298,4
	Морква	42,4	8	373,1	7,5	796,0	79,6
	Буряк столовий	38,4	14	591,4	12,4	1390,9	139,7
	Цибуля ріпчаста	56,1	9	555,4	25,0	5998,2	599,8
	Гарбузи столові	28,9	4	127,2	3,8	305,2	30,5
	Кабачки	30,8	3	101,6	3,0	243,9	24,4
	Баклажани	5,6	1	6,2	0,1	3,7	0,37
	Перець солодкий і гіркий	15,4	1	16,9	0,3	10,2	1,0
	Інші овочеві культури *	22,1	х	-	-	-	х
	Малопоширені та пряно-ароматичні культури	14,7	х	261,5	30,2	1168,5	1168,8
у т.ч.	цибуля зелена	4,06	53,6	1,93	185,2	0,2	18,5
	Салат	2,93	8,1	0,10	3,4	0,10	0,34
	Ревінь	0,15	0,5	0,00	0,03	0,01	0,003
	Шпинат	0,07	0,97	0,03	3,4	0,03	0,34
	Щавель	0,44	1,5	0,01	0,2	0,01	0,02
	Петрушка	1,30	11,4	0,27	17,5	0,027	1,75
	Кріп	0,90	9,9	0,30	23,8	0,030	2,38
	Редиска, редька	0,73	4,03	0,03	0,8	0,003	0,08
	Капуста цвітня, брокколи	0,89	0,9	0,01	0,2	0,001	0,02
	Капуста савойська, брюссельська, кольрабі та ін.	1,31	2,2	0,01	0,2	0,02	0,01
	Цибуля батун, запашна, шніт, слизун та ін.	0,36	3,9	0,15	29,8	0,015	2,9
	Селера	1,03	0,5	0,01	0,01	0,001	0,001
	Пастернак	0,73	4,03	0,05	3,4	0,005	0,34
	Естрагон (тархун)	0,29	0,13	0,01	0,01	0,001	0,001
	Бобові	0,88	193,3	29,0	11598,9	2,9	1159,8
	Цукрова кукурудза	0,73	20,14	0,22	6,2	0,022	0,62
	Інші малопоширені, **	22,05	-	-	-	х	х
Баштанні продовольчі культури – усього		70,0	х	х	287,8	8,6	690,6
з них:	Кавун	51,6	4	227,0	6,8	544,9	54,5
	Диня	18,4	3	60,7	1,8	145,7	14,6
Овочеві і баштанні РАЗОМ		510,2	х	х	2523,1	80,9	12480,2

* Інші овочеві культури (часник, патисони, ріпа, пастернак, хрін та ін.)

** Інші малопоширені, зелені та пряно-ароматичні культури (базилік, коріандр, арахіс підземний, артишок посівний, вівсяний корінь, гадьчник звичайний, доліхос, змієголовник молдавський, мезембриантемум (льодяник), настурція (квасоля) велика, настурція лікарська, огірочник лікарський, родовик лікарський, розхідник звичайний, холодок лікарський, цефалофлора ароматна, цикорій коренеплідний, цикорій салатний).

Логістична структура насінництва овочевих рослин України

**Розподіл сортів та гібридів овочевих, баштанних та малопоширених культур за установами НААН
у Державному реєстрі на 2020 р.**

Установа	Сорт	Гібрид	Усього
Інститут овочівництва і баштанництва НААН та його мережа			
Інститут овочівництва і баштанництва НААН	103	14	117
Донецька ДС ІОБ НААН	–	–	–
Дніпропетровська ДС ІОБ НААН	43	3	46
ДС «Маяк» ІОБ НААН	48	1	49
ВСЬОГО:	194	18	212
Координовані установи			
Інститут зрошуваного землеробства НААН	8	–	8
Південна ДСГ ДС Інституту водних проблем і меліорації НААН	26	3	29
Закарпатська державна сільськогосподарська ДС НААН	14	–	14
Інститут садівництва НААН	17	7	24
Носівська СДС Миронівського інституту пшениці імені В.М.Ремесла НААН	1	–	1
Сквирська ДС	1	–	1
УСЬОГО:	67	10	77
РАЗОМ:	261	28	289

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
з виконання Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року

Найменування завдання	Найменування показників виконання завдання	Значення показників виконання завдання					
		Усього	у тому числі за роками				
			2021	2022	2023	2024	2025
Подальший розвиток галузі овочівництва	Економічний						
	Економічний ефект:						
	Надходження ПДВ від інвестицій та сплати податків, млн грн/рік	20,2	2,9	3,4	3,9	4,5	5,5
	Надходження податків і зборів від заробітної плати та легалізації сільгосптоваровиробників, млн грн	4,12	0,63	0,75	0,86	0,89	0,99
	Збільшення виробництва овочів за органічними технологіями у сільськогосподарських товаровиробників, тис. т	4670,5	540,0	650,0	840,0	1090,5	1550,0
	Соціальний ефект:						
	Створення додаткових робочих місць, тис. од.	До 55,0	1,5	2,5	3,5	4,5	5,0
	Забезпечення в повному обсязі населення високоякісною, доступною за ціною продукцією шляхом задоволення потреби держави в овочах високої якості та продуктах їх переробки, млн т/рік	До 15,0	11,0	12,0	13,0	14,0	15,0
	у т. ч. у розрахунку на 1 люд./рік, кг	до 186	165	170	175	180	186
	Екологічний ефект:						
	Рациональне використання земельних ресурсів, збереження та відтворення родючості ґрунтів, у т. ч. методами органічного землеробства, збільшення площі органічних земель, тис. га	75,0	5,0	10,0	15,0	20,0	25,0

**Орієнтовний обсяг фінансування заходів
Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року**

Напрям фінансування	Роки	2021–2022 рр.		2023 р.		2024 р.		2025 р.	
	Усього, млн грн	Державний бюджет	Місцевий бюджет	Державний бюджет	Місцевий бюджет	Державний бюджет	Місцевий бюджет	Державний бюджет	Місцевий бюджет
Державна підтримка наукових установ за напрямками: «Селекція», «Новітні методи біотехнології» та «Насінництво у первинних ланках»	83,5	24,0	0,3	16,0	0,5	19,0	0,7	22,0	1,0
Державна підтримка створення мережі кооперативних плодово-овочевих аукціонів	196,5	80,0	5,0	45,0	2,5	40,0	2,0	20,0	2,0
Державна підтримка розвитку експорту свіжої овочевої та баштанної продукції сільськогосподарськими кооперативами	900,0	450,0	х	150,0	х	150,0	х	150,0	х
Часткове відшкодування вартості будівництва нових тепличних комплексів (у межах 25%)	345,0	50,0	20,0	50,0	20,0	50,0	20,0	100,0	35,0
Часткове відшкодування вартості будівництва та/або придбання обладнання для кооперативних пакувальних центрів свіжої овочевої та баштанної продукції (у межах 25%)	375,0	185,0	х	70,0	х	60,0	х	60,0	х
Усього за напрямками	1900,0	789,0	25,3	331,0	23,0	319,0	22,7	352,0	38,0